

Коваль Г.П., Коваль Н.І., Коваль Р.Г., Коваль О.Г.

ДЕНЬ «ЖИТНЬОГО КОЛОСУ»

Миколаїв – 2020

Рецензенти: В.А. Пархоменко – доктор історичних наук, професор кафедри історії факультету педагогіки та психології Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

Ф.І.Кокошко – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика.

В.С.Дробний – аспірант кафедри історії МНУ ім. В. О. Сухомлинського, краєзнавець, голова правління ГО "ОКМР" Світовид", член ГО "Краевед".

УДК 616 – 0025: 614. 4 (470 + 477) «18/19»

Коваль Г.П., Коваль Н.І., Коваль Р.Г., Коваль О.Г. День «Житнього колосу» / Геннадій Павлович Коваль, Ніна Іванівна Коваль, Руслан Геннадійович Коваль, Олексій Геннадійович Коваль. – Миколаїв, 2020. – 104 с.

Koval GP, Koval NI, Koval RG, Koval OG

גנאדיביץ אלכסיי, קובאל 'גנאדיביץ רוסלן, קובאל איבנובנה נינה, קובאל' פבלוביץ גנאדי / "השיפון און" יום 'גנאדיביץ אלכסיי, קובאל, 2020. - 104 עמ'.

В книзі, на основі багатьох джерел, розповідається про день «житнього колосу» в Україні, Російській імперії. Показано діяльність волонтерів, збірників коштів для допомоги голодуючим. Розміщено фельєтони про голод та відношення влади до нього. Наведено великий статистичний матеріал про зібрані по містах кошти. Написано про реакцію царату, губернаторів на день «житнього колосу». Розказано про учасників комітетів організаторів акцій. Підкреслено велику зорганізованість суспільства, комітетів у допомозі голодуючим в Російській імперії.

© Геннадій Коваль, Ніна Коваль, Руслан Коваль, Олексій Коваль, 2020 р.

ЗМІСТ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЖИТНІЙ КОЛОС.....	5
РОЗДІЛ 2. ГОЛОД.....	9
РОЗДІЛ 3. ГАЗЕТА «РАДА» ПРО ДЕНЬ «ЖИТНЬОГО КОЛОСУ».....	23
РОЗДІЛ 4. «УТРО» (ХАРКІВ) ПРО ДЕНЬ «ЖИТНЬОГО КОЛОСУ».....	50
ВИСНОВКИ.....	99
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА.....	100

ВСТУП

Голод, голодовка, голодомор... Ці слова змушували здригатися, мабуть, усі покоління людства. Достатнє і регулярне для нормального життя вживання їжі – базова потреба людини, така як дихання і вживання води.

«Ситий голодному не товариш», так говорить народна мудрість. Голод на початку ХХ століття досягав таких масштабів, що Російська імперія з ним просто не справлялася. І тоді функції допомоги голодуючим взяло на себе суспільство в образі величезної кількості товариств, комітетів, сотень тисяч рядових збірників коштів, волонтерів, як прийнято говорити в наш час. Кошти, які вони збирали вражали своїми розмірами, також вражала і швидкість їх збирання. Зібрані кошти йшли для допомоги голодуючим, але їх не вистачало, ніби недостатні опади, що не могли напоїти спраглу землю. Суспільство робило все можливе, щоб вирішити проблему – врятувати людей, допомогти голодуючим.

Пануючому класу Російської імперії потрібно було вімовитися від страшної монополії на горілку, на переробку зерна на горілку, від тотального споюювання народів імперії. Зробити це заради врятування мільйонів життів людей, які страшно потерпали від голоду.

В книзі дуже незвичне для нашого часу написання назв губерній, повітів з маленької букви. Це залишено так, як в газетах, щоб передати дух, особливість того часу. Так само зовсім не змінено тексти статей, з тією ж метою.

Житній колос став справжнім символом боротьби із голодом, допомоги голодуючим, символом боротьби за життя. Кожний куплений колосок рятував чиєсь життя, давав надію на порятунок від голодної смерті, визволяв від страшних лабетів голоду.

Титанічна діяльність організаторів, збиранів коштів являє собою приклад для наслідування, як спосіб вирішення різних проблем людства і в наш час.

РОЗДІЛ 1. ЖИТНІЙ КОЛОС

На початку ХХ ст. широке поширення набувають благодійні акції зі збору коштів на вулицях великих і малих міст і селищ Російської Імперії. На рубежі ХІХ – ХХ ст. в Росії виникає активне громадський рух, спрямований на організацію масштабної допомоги хворим і стражденним. З самого початку цей рух виникало зверху, поширюючись до 1910-их рр. в гущі народних мас, за підтримки інтелігенції. Сприяла такому підйому суспільної свідомості і багаторічна, добре організована філантропічна діяльність імператорського прізвища. У питаннях благодійності зв'язок держави і приватного капіталу була абсолютно буденною: фінансово незалежні представники суспільства часто виконували різні адміністративні функції, пов'язані з тією або іншою посадою. Прикладом таких відносин на початку ХХ ст. були благодійні «вуличні» свята, які отримали романтичні назви «днів квіток». Якщо раніше філантропічні союзи зосереджували діяльність тільки всередині організації, ставлячи своїм завданням виключно підтримку своїх членів або опікуваних установ, то об'єднані спільною ідеєю чиновники і благодійні товариства прагнули розгорнути роботу зовні, впливати на навколишнє середовище. На практиці втіленням їх спільної праці став загальний кружечного збір пожертвувань з метою надання конкретної допомоги нужденним і потерпілим від різних лих верствам населення. Думка про проведення квіткових свят була запозичена в Росії з Європи. Швейцарія, Португалія, Великобританія, Німеччина, скандинавські країни активно проводили «свята квітів» з 1900-х рр. У Російській Імперії особливого поширення набув «день білої квітки» або «день білої ромашки», вперше проведений 20 квітня 1911 в Санкт-Петербурзі. Раніше, 20 квітня 1910 року в столиці відбулося за указом імператора Миколи II урочисте відкриття Всеросійської Ліги для боротьби з туберкульозом, яка, наслідуючи досвід західноєвропейських країн, об'єднала всі вітчизняні організації, які боролися з цією страшною хворобою.

«День колоса жита» як форма організації благодійного свята на початку ХХ ст. (13 її відділів і 19 медичних товариств)

1. Першим помітним практичним кроком у діяльності нового закладу стало будівництво спеціальних санаторіїв, лікарень, кумисолечебниці. Ліга влаштовувала благодійні збори на справу боротьби з сухотами з роздачею букетиків ромашки – квітки, визнаного емблемою організації. Благодійні «квіткові дні» в Росії присвячувалися боротьбі з різними лихами і проблемами, існувало кілька видів символу цих свят. У столиці та Москві неодноразово влаштовували «день незабудки» (або «день блакитного квітки», або «день синього квітки»), збір від якого відправлявся на лікування вікових хворих, що мали проблеми з пам'яттю. Тут проводили «день рожевої квітки», спрямований на допомогу сиротам, знедоленим і безпритульним дітям. Ці «дні квіток» майже не поширилися за межі найбільших міст країни. Широкий відгук на території Російської Імперії отримала проведена повсюдно в 1912 р благодійна акція «день колоса жита», присвячена допомогти потерпілому від неврожаю 1911 р населенню південно-східних губерній країни і частини регіону Західного Сибіру

2. Емблемою акції став символічний букетик з трьох вимолоченого класів, перев'язаних кольоровою стрічкою

3. У пореформений період в Російській Імперії почастишали неврожаї і супроводжували їх голодування селян і епідемії, які охоплювали величезні регіони.

Тільки в кінці ХІХ – початку ХХ ст. Росія пережила, крім страшного неврожаю і голоду 1891 – 1892 рр. Різного масштабу недороди 1896 – 1897 рр., 1899 р., 1901 р., 1905 – 1906 рр., 1908 р., 1911 р. Наслідки їх ставали все більш відчутними, хоча в цілому ситуація здавалася більш-менш благополучною. З численних факторів, які спричинили за собою неврожаї, можна виділити наступні: несприятливі природно-кліматичні умови, швидкоплинність трудового сезону і великий обсяг робіт. Вимушене реагувати на селянське малоземелля і зростаючі недоїмки при зборі

податків і платежів, уряд серед інших заходів приймає закон «Про добровільне переселення сільських обивателів і міщан на казенні землі» (1889 р.), який розширив можливості легальної селянської колонізації і освоєння казенних пусток південно-східній Росії (Оренбурзька, Уфимська, Саратовська і Самарська губернії). З початком будівництва Транссибірської залізничної магістралі вживаються заходи щодо колонізації нових земель в Сибіру і на Далекому Сході. До 1905 на східні околиці і за Урал переселилося близько 1,8 млн жителів, причому 1,4 млн (майже 78%) – за десятиліття 1896 – 1905 рр. Тому наслідки неврожаю 1911 року для збільшеного населення виявилися настільки трагічними. За приблизними підрахунками голодувало 32 млн жителів, втрати склали 1 млн 613 тисяч голодуючих.

Вперше акція «день житнього колосся» пройшла в Санкт-Петербург 22 лютого 1912 р. Ініціатором проведення благодійного свята по всій країні, що викликало великий суспільний резонанс і відгук у провінції, вважалася загальноземських організація допомоги голодуючим в Москві, об'єднавши в справі добровільного допомоги нужденним кілька впливових московських товариств. Ця організація виникла в період Русько-японської війни, маючи на меті підтримувати поранених. Після закінчення війни об'єднання не припинило своєї діяльності, продовжуючи надавати допомогу переселенцям Сибіру і голодуючим (набором лікарсько-санітарних загонів, пристроєм безкоштовних загальних і шкільних їдалень). У Москві «день колоса жита» організували 16 березня 1912 р.

У провінції проведення «дня житнього колосся» було тісно пов'язане зі святом «білої квітки». В організаційні комітети з влаштування благодійних свят входили одні й ті ж особи, оскільки коло представників інтелігенції малих міст, які розробляли програми цих заходів, був обмежений. Результати свята «білої ромашки» дозволили провести аналогії для нової благодійної акції, його організація послужила позитивним досвідом і опорою для проведення «дня колоса жита». Обидва заходи проходили за однаковим сценарієм: на вулицях з'являлися збирачі з нагрудними

жетонами, з кружками для пожертвувань, вручаючи жертводавцям або квіти, або колосся [1] [2]. Автори раніше зверталися до теми «Дня «Білої квітки» [3].

Нагрудний жетон і колоски ржи для учасників збору средств в пользу голодающих в День колоса ржи. Санкт-Петербург. 22 февраля 1912 г. [2].

РОЗДІЛ 2. ГОЛОД

Голод, усиленная потребность в пище.

Вначале локализуется в нижнее желудочной области, затем ощущается пустота во всей области живота и распространяется на грудь и глотку в виде особого чувства недомогания, под конец наступают головокружение, умственное и физическое изнеможение и начинается бред [1, С. 182].

1.Малый энциклопедический словарь. Т.2: Гебдон — Лангеланд. — СПб.: Брокгауз-Ефрон, 1900. — 1376 стб.: ил., карт.

Голодовка, вследствие неурожая или отсутствия средств для покупки хлеба.

Вызывается таким образом общею необеспеченностью и неустойчивостью экономического быта рабочих классов. В древности и в средние века причину голода было также недостаточное развитие путей сообщения и торговли...

В России голодовки бывают до сих пор; таковы 1891 – 92, 1897 – 98 неурожайные годы, вызвавшие голодовки в отдельных местностях России [1, С. 182].

1.Малый энциклопедический словарь. Т.2: Гебдон — Лангеланд. — СПб.: Брокгауз-Ефрон, 1900. — 1376 стб.: ил., карт.

История России представляет длинный ряд голодных годов...

В общем число неурожаев и голодовок в течение ХУІІ, ХУІІІ и ХІХ с. увеличивается. В ХУІІІ ст.. было 34 неурожая, а в течение текущего столетия лишь до 1854 г. их было 35. В 1842 году правительством было константировано, что неурожай повторяются [2, С. 103] через каждые 6 – 7 лет, продолжаясь по два года сряду. За вторую половину текущего столетия особою жестокостью отличались голода, порожденные неурожаями 1873, 1880 и 1883 г. В 1891 – 1892 годах голодом были постигнуты 16 губерний Европейской России (и губерния Тобольская), с населением в 35 миллионов; особенно пострадали губернии Воронежская,

Нижегородская, Казанская, Самарская, Тамбовская. В менее обширном районе, но не с меньшей интенсивностью, бедствия голода повторились и в 1892 – 1893 годах [2, С. 104].

2. Энциклопедический словарь. Издатели: Ф.А.Брокгауз (Лейпциг), И.А.Ефрон (С.-Петербург). С.-Петербург. Т. 9 (17): Гоа — Гравер. — 1893. — 6, 474 с, 13 л. ил.

Уряд і голод.

Зхвильоване вчинком д. Гурка російське громадянство даремне чекає ось уже декілько тижнів урядового оголошення в цій справі.

Бюрократи тримають справу в глибокій тайні і нехотять підняти хоч трохи тієї завіси, за якою ховаються скандальні вчинки бюрократичних опікунів. Ось уже декілько тижнів, як комісія засідає, вияснює справу, когось допитує, з кимсь веде переговори, але через те, що справа йде звичайним бюрократичним шляхом, вона ніскільки не посовується наперед і, як і раніш, викликає громадянське незадоволення і обурення. Втихомирити се незадоволення, заспокоїти його бюрократія не поспішає. І хоч газетам щастить довідатись про різні подробиці скандальної справи, але уряд ані пари з уст не випускає, щоб з свого боку познайомити з нею громадянство. „Хай подождуть“! – це звичайна історична формула, якої завше додержував уряд, коли обурене громадянство вимагало відповіді від нього. Хай подождуть, – а тим часом про справу забудуть і її можна буде поховати... Ми звичайно не гадаємо, щоб уряд зробив так само і із справою д. Гурка, але та млявість, яку він виявляє до неї, може навіяти й такі думки, може породити сумніви: та чи справді бюрократична комісія коли небудь розгляне справу?! „Русь" у вчорашньому числі сповіщає, що в діяльності д. Гурка знайдено злочинний характер; інші газети, навпаки, упевнюють, що злочину ніякого немає, а не тільки звичайнісіньке „легкомыслие" необачного бюрократа. Але де саме правда не можна вгадати, бо уряд мовчить, не хоче озватися і, на підставі здобутого слідством матеріалу, оповістити громадянство про справжній стан річей.

А між тим «легкомыслие» д. Гурка себе відчувати. Через те, що хліба для голодних губерній не доставлено було в свій час, голод прибірає страшні форми і газети малюють щоденно страшні картини великого народнього горя.

Недоїдання, голод, хвороби і пошести захопили цілі десятки губерній; процент мерців у них збільшується; страшні злидні панують скрізь по селах та городах, а уряд, змагаючись з усіх сил підтримати свою поліцейську силу і бюрократичні порядки, не поспішає виконати своїх безпосередніх обов'язків в справі допомоги голодним пдательщикам державних податків. Миліони люду, виплачуючи мільйонні податки, не одержують від державної влади тієї заемоги, на яку вони, яко горожане, мають право, і расплачуються за невядале порядкування бюрократії державними справами взагалі і державними фінансами з окрема, єдиним капиталом, який у них ще залишився, тобто власним життям. Що ця расплата по своїм розміром зростає, цього не може не побачити тільки сліпий і тільки закаменіле серце може не відчути страшної небезпеки від тих цифр, які подає ну хоч би єлисаветський комітет "Общеземской організації по оказанію благотворительной помощи населенію этого уезда, пострадавшему от неурожая 1905 года". Померло за цей рік по єлисаветському повіті 21.243 чол., а народилось 25.984 чол.

Таким чином, проц. смертности сягав 42,5 і на одну тисячу рожденних припадало 817,9 мерців. Рівняючи оцю цифру з – відповідною цифрою за 12 попередніх років, ми побачимо, що число мерців в 1905 році зросло аж на 6.300 чол. (42,2 проц.), а на кожную 1000 умерло більше на 10 чол., ніж пересічно за 12 попередніх років. Треба зауважити, що неврожай у єлисаветському повіті в 1906 році значно більший, ніж неврожай 1905 року, а значить і те страшне лихо, яке він приносить з собою, в формі хвороб та смерти, виросте до більших ще розмірів. Коли ж ми пригадаємо, що неврожай і голод (по бюрократичному це зветься „недородом" і „недоеданієм") обхопив нього року майже всі східні та південно-східні губернії Росії, то картина

лиха і горя, голода і смерти, а також числа мерців – прибере просто такі страшні форми.

Як поспішає уряд виконати свої обов'язки до голодного люду, з діяльності д. Гурка ми добре вже знаємо. Діяльність ця – чудово показує нездатність наших бюрократів заправляти державними справами на користь народніх мас, а особливо в таких нагальних випадках, коли життю цих мас загрожує велике лихо в формі смерти від голоду [3].

3. Рада. – 1906. – № 79, 15 грудня (декабря).

Ще про голод.

Київ, 30 декабря 1906 року.

Телеграф повідомляє, що позавчора в Москві відкрито з'їзд заступників тих земств, з яких складається так звана „общеземская організація“ для запомоги голодним. З'їзд попереду всього постановив просити уряд про запомогу цій організації грішми з казни в тій мірі, як про се просили вже поєдинок губернські та повітові земства. „Общеземская організація" то єдина не казенна, а громадська інституція, заснована для запомоги голодним. Тому то постанова зТзду її заступників повинна звернути на себе загальну увагу. З приводу сього не можна не висловити жалю, що на зйзді постановлено прохати уяд тільки про те, щоб він видав організації на кормову справу суму грошей, а не згадано й жадним словом про те, що всю цю справу треба передати до рук самого громадянства. Адже, коли вірити газетам, навіть бюрократична комісія, що розслідує вчинки Гурко-Лідваля, визнала Гурка винним в „необережності" з" казенними грішми. Казна не забезпечена од таких самих випадків, який трапився з Лідвалем, і вперед, аж поки всю справу запомоги голодним не буде доручено інституціям громадським, та поки її не буде винесено з суточків бюрократичних канцелярій на світ – під догляд самого громадянства. Заявити про це повинен був і з'їзд заступників „общеземской організації“. Можна було б сподіватися, що ці заступники пригадають собі про все,

що діється по голодних місцевостях: як батьки, щоб не вмерти з голоду, продають своїх дочок, як голодні селяне раді палити свої хати та збіжжя, аби одібрати страховку, та скільки людей так і вмірають з голоду, не діждавши, щоб їм хтось допоміг.

Однак, цього не було.

Заступники земств чи забули, чи не схотіли згадати всі ці страхіття безкрайного лиха — голоду, та не наважилися сказати щось більше, ніж просити ласки уряду про якусь суму грошей, не наважилися заявити, що треба положити край безогядному хазяйнуванню кормовими грішми. Не зробили цього заступники земств, та зроблять це, треба сподіватися, заступники народу.

В першу ж чергу нова Державна Дума муситиме разом з найголовнішими питаннями про реформи в державному ладі та господарюванні зняти питання про поміч голодним і влаштувати її за допомогою громадських коштів та сил і під громадським доглядом [4].

4. Рада. – 1906. – № 91, 30 грудня (декабря).

По Росії.

До справи Гурко-Лідваль.

Продовольчий відділ міністерства внутрішніх справ 2 січня звернувся до петерб. градоначальника з проханням, – не гаючи часу сповістити Леонарда Лідваля, що, відповідно до бажання продовольчої наради, стверженого міністром внутрішніх справ 10 січня, прохання Лідваля 27 декабрия 1906 року, аби з ним не ламано умовин про поставку хліба, – одхилено цілком і визнано неможливим виконати. Разом з тим продовольчий відділ просить градоначальника обов'язати Лідваля, щоб за сім день: а) повернув міністерстві внутрішніх справ свідоцтва на поставку хлібних грузів без черги, та свідоцтва на Льготню поставку тих грузів. Спинки зажитих свідоцтв, і ще не витрачені свідоцтва і б) подати теж за тиждень міністерстві внутрішніх справ правдиву відомість про те, скільки всього навантажив Лідваль хліба, і скільки

поскладав на станціях, відповідно до умов 20 сент. 1906 року, зазначивши в сій відомості, куди одвезено, кожний вагон хліба [5].

5. Рада. – 1907. – № 13, 17 января (30 січня).

Про голод.

В міністерстві внутрішніх справ одержано звідомлення від нижегородського та вороніжського, губернаторів про великий зріст цинготної пошести. Цікаво зазначити, що дописи од губернаторів про голод та про пошести надходять тільки тоді, коли міністерство, на підставі відомостей з часописів, запитує губернаторів, чи правдиві ті відомості, (Русь) [5].

5. Рада. – 1907. – № 13, 17 января (30 січня).

З Самарі пишуть – відомий земський діяч, уповажнений загально-земської організації Н.А.Шишков, наважився їхати на свої власні гроші до Америки, щоб закликати американських горожан до заповомоги нашим голодним селянам. (Русь.) [5].

5. Рада. – 1907. – № 13, 17 января (30 січня).

Як сповіщають офіціальні відомості департаментів, видатки казни на пенсії та звичайні й надзвичайні „пособія" – зростають по всіх міністерствах що річно на милійони карб. Тепер вони вже дійшли до суми 45 миліонів щороку. (Р. С.) [5].

Рада. – 1907. – № 13, 17 января (30 січня).

Міністра фінансів, як вже повідомляли часописі, нагородили довічною арендою в 4,000 карбованців на рік. Перед першою Думою державний контрольор замовив собі теж довічну аренду, Перед другою – міністр фінансів. Найцікавіше в сій справі те, завважають «Рус. Вед.», що такі аренди не тільки не відповідають формальним обітницям та заявам самого Коковцева, але й самому законіві [5].

5. Рада. – 1907. – № 13, 17 января (30 січня).

«Бирж Вед.» подають звістку, що міністерство фінансів згодилось призначити удові вбитого ген.-ад'ютанта графа Ігнат'єва довічної пенсії 8 тисяч карбованців на

рік; а по смерті графині, дочка її одержуватиме, аж доки не піде заміж, по три тисячі карб, що року [5].

5. Рада. – 1907. – № 13, 17 января (30 січня).

Про голод.

Газета „Речь” подає таку коротеньку звістку про життя селян в голодних губерніях.

До Нижнього-Новгороду прибуло з підводами 50 голодних селян із сусідніх сіл. Вони приїхали, щоб заробити на хліб і почали були перевозити дрова то-що. Але до селян причепилась поліція і почала вимагати, щоб вони попередю заплатили промисловий налог. Чи могли голодні селяне достати де грошей, щоб здійснити це вимагання поліції про те ніхто не думав.

Виходить так, ніби новгородська поліція більше бореться не з голодом, а з голодними.

А тим часом з голодних країв надходять сумні, страшні звістки... От наприклад, селяне в мензелінському повіті (уфимської губер.) так уже знеслились, змучились з голоду, що навіть не мають сили встояти на ногах, нема в їх сили навіть з хати вийти. В цьому повіті з кожної тисячі селян тільки троє мають що їсти. Решта – все попродали... Пухнуть з голоду. Слабують на голодну гарячку та цингу. Ці болісті дуже ширяться серед людей мало не всюди, де єсть голод, там єсть і цинга. Хворіють на цингу і у вороніжській губернії, по селах бобровського та валуйського повітів. Люде мруть.,, Але не сама тільки цинга та, гарячка зганяє голодних людей в домовину.

Трапляється й так, що мруть не од якої небудь хвороби, а так, просто „з голоду”... Мруть часом так, що ніхто і не знає, що вмер чоловік голодною смертю. Це трапляється чере те, що голодні люде, як доводить д. Добротворський з свого власного досвіду («Русск, Вед.»), іноді соромляться казати, що їм нічого їсти і наважуються терпіти до краю. Батько, наприклад, мусить годувати велику сем'ю.

Дрібні і не дрібні діти просять хліба, плачуть. Нема сили дивитись на ті сльози. Де тільки можна, він урве шматочок та й віддає дітям, а сам не їсть, „терпить“, криється від самої навіть сем'ї своєї, не каже, що він голодний, а потім умірає з голоду... Це найчастіше трапляється серед башкирів, де ще „родинна власть“ найстарішого в сем'ї має велику силу. Голова родини мусить годувати свою сем'ю. Сем'я не питає іноді, чи єсть хліб, чи нема його: він мусить дбати про свою родину. Це вже такий звичай.

Л.Чулий [5].

5. Рада. – 1907. – № 13, 17 січня (января).

Театральне повітря. (вражіння свіжої людини)

Голод.

Привезли товариство артистів в великий город. Перший спектакль: 2 р. 20 коп. у касі. Одмінили. Другий: 16 карб. Третій 27 – і так увесь час. А видатків кожен спектакль вимагає рублів 80. Голод, справжній голод. З квартир повиганяли. Мало не вся труппа (чоловік 40) розташувалася в уборних театра. На душу щодня даються копійки, а часом і того нема. В городі знають, що артисти голодні – і хтось що-дня присилає ковбас, булок. Сором в очі глянути. Женщини плачуть. Одна хористка, якось зомліла з голоду. Дітей повно... А тут ще й грати треба. Ех, яке то вже було „искусство“! З тиждень бідували, а там якось викрутились. Частина труппи одбилась, а частина рушила далі.

Далі не хотілось вже дихати цим тяжким повітрям [6].

6. Рада. – 1910. – № 121, 29 мая (11 червня).

Неврожай чи голод?

Сумні звістки надходять з ріжних країв Росії про сьогорішній урожай.

На півночі й на сході хліба уродило зовсім мало. По-над Волгою також уродило небагато. Навіть на Україні в де-яких місцевостях урожай буде менший проти торішнього. У районі херсонського порту, до якого належать частини Херсонщини, Катеринославщини й Таврії, урожай менший проти торішнього на 30 проц. Ще не в'яснено остаточно, який урожай буде по інших районах України, але є підстава гадати, що він буде не дуже великий. Принаймні, ціни на хліб на українських великих ринках твердо стоять на однім місці, тоді, як за добрих урожаїв ціни в цей момент значно зменшуються.

Правда, дуже великих розмірів сьогорішній неурожай не досягає. Певну роллю в прибильшенні дійсних розмірів не урожаю відиграє хлібна спекуляція. Зробивши великі запаси торішнього хліба, спекуляція заінтересована в тім, щоб ціни на хліб не падали, аби можна було з вигодою ліквідувати запаси. Для того біржеві комітети, переважно надволзькі й особливо рибинський, подають не зовсім, правдиві відомости про сьогорішній урожай, щоб викликати на ринку паніку й щоб продати свої запаси по високій ціні.

Зазначаючи цей факт і відводячи йому належне місце, не можна проте не признати, що цього року в Росії все таки буде значний недобір хліба проти попередніх двох років. Загального голоду отже не буде, але можуть бути голоди сепаратні, місцеві. Вже й тепер у Самарщині й Казанщині земські зібрання захожуються біля організації харчової допомоги й громадських заробітків. Казанське земство вирахувало, що для людности губернії потрібно 750 тис. пуд. жита на насіння, 2 мил. пуд. на харч і 1.655 тис. карб, на організацію громадських заробітків. З де-яких інших губерній надходять аналогічні звістки.

Громадянство дуже турбується наслідками сьогорішнього урожаю. Виникає ціла низка питань і справ, які неодмінно треба порішити й задовольнити. Необхідно подбати про те, щоб хліб не вивозився з Росії, щоб неурожайні райони мали досить харчу й насіння, щоб ціни на хліб у державі й закордоном було доведено до певної

рівноваги. Нажаль у нас цим дуже мало турбуються. Офіційна „Россія“ не перестає запевняти, що урядові все відомо й що „належних заходів“ ужито. Які ж то заходи? – Було скликано нараду державного банку, щоб в'яснити, як не дати нашому хлібові вивозитись за кордон, але ні до якого висновку нарада не прийшла. Пропозицію про пониження процента за позички під хліб до 4, замість теперішніх 4 ½, – відкинуто. Висловлено тільки де-які платонічні бажання, але не того людність має право сподіватись од уряду. Тут потрібна негайна допомога, потрібні енергійні заходи, а не платонічні бажання.

Між иншим, одною з найбільш нагальних справ являється організація продажу селянського хліба. Обчислено, що самим тільки селянським хлібом можна було б прохарчувати цілу Росію. Але реалізація селянського урожаю проходить у нас при таких обставинах, що ні сами селяне, ні держава не мають з того майже ніякого прибутку – весь дохід зостається у кишнях закордонних експортерів і їх агентів.

Останніми часами селяне наші вже трохи порозумнішали й побачили, що продавати хліб гуртом, на кооперативних основах, далеко вигідніше. Але ту свою свідомість селяне, нажал, не мають змоги реалізувати, бо кооперативний продаж хліба без грошового фонду неможливий. От тут і прислужилася б державна допомога. Коли б державний банк чи державні зберігательні каси допомогли селянським кооперативним товариствам грішми, тоді уряд міг би легко опертись на один тільки селянський хліб. Але фактично легше верблюдові пролізти крізь голчану дірку, ніж селянському товариству здобути позичку на скупку хліба.

Ось яскравий приклад, один з тисячі. Дзенгеліївське позичкове товариство, на Київщині, вже більше двох років прохає позички в 30.000 карб, на збудування хлібного елеватора й ніяк не може її дочекатись. Одне „відомство“ відсилає до другого, й в цих мандрівках од Понтія до Пілата марнується дорогий час, за безцінь продається селянський хліб. А „Россія“ запевняє, що всіх належних заходів ужито..

„Неурожай од Бога, а голод од людей", – кажуть селяне. Боїмося, щоб цього року не потвердилась справедливість цієї гіркої істини [7].

7. Рада. – 1911. – № 158, 14 юля (27 липня).

Голод.

УФА.

Голод в губернії розростається.

Громадські роботи, організовані в чотирьох повітах, дали заробіток тільки 15.000 душам. Асигновано на ці роботи 500.000 карб. На продаж хліба по заготовчій ціні асигновано таку-ж суму [8].

Губернська управа звернулася за допомогою в „Червоний Хрест", вільно-економічне т-во, загально земську організацію і почала збирати жертви.

8. Рада. – 1911. – № 246, 1 ноября (14 ноября).

НОВОЧЕРКАСЬК.

Неврожай охопив чотири округи. Для допомога населенню треба більше мільйона карб. [8].

8. Рада. – 1911. – № 246, 1 ноября (14 ноября).

ТАШКЕНТ.

Серед киргизів Казалинського степу голод, мало не вся худоба видохла од недостачі паші [8].

8. Рада. – 1911. – № 246, 1 ноября (14 ноября).

ВЯТКА.

Уржумське повітове земство постановило просить в загальноземської організації 3000 карб, на заведення шкільних столових і само асигнувало на їх 500 карб. Крім того, постановлено клопотатись перед урядом про організацію громадських работ, про асигновку грошей на насіння і харчову допомогу населенню [8].

8. Рада. – 1911. – № 246, 1 ноября (14 ноября).

Маленький фельетон. Голод і накази.

Пригадується нам «старое, доброе время», коли ще не було в Росії російської конституції, коли ще не було в нас, „слава Богу, парламента" і коли для проявів альтруїзму не треба було діставати свідоцтва про політичну благонадійність.

Коли десь на неосяжних, несходимих просторищах матушки Расеї оселявся царь-голод, або чума, або холера, то серця російської людности завжди тіпались в унісон великим жалем, запалювались жагою допомогти голодним братам – все одно, чи то инородці, чи істинно-руські.

І начальство тоді було настроєно благодушно: для нього все одно було, чи ти великорос, чи инородець, чи ти „патревот", чи людина з непевними думками що до „существующаго строя“, – є в тебе бажання допомогти голодному, чи хворому братові – їдь, допомагай.

Бували, звичайно, й тоді непорозуміння політичного й неполітичного «свойства»; але вони мали досить патріархальний характер, і ніколи ніхто не робив з них системи, обгрунтованої аргументами таких, напр., авторитетів, як Меньшиков, Дубровін, Пурішкевич, Марков, Крупенський і т. ин.

Навіть тодішні одnodумці цих людців вважали за краще виявляти своє „добродушіє“:

– Здорова була, – звертається, напр., до якоїсь „голодающей" панок, що тепер обернувся в Маркова, – ти звідкіль?

– Тутешня я, паночку. Подайте на хліб, коли милость ваша.

– Хм... хіба тобі хочеться, хліба?

– Дуже... голодна, як собака.

– Хм... дак тобі може й м'яса хочеться?

– Та що милость ваша, за все дякуватиму.

– Хм... хіба м'ясо смачніш од хліба?

– Де вже голодній людині витребенькувати. Все, що дасте, все добре.

– Хм... так, так... Ну, то йди собі з Богом. Вог подасть, Він милосердний.

Ну, а тепер конституція, і благодушний панок уже з «високої палати “ вигукує:

– Знаємо ми той голод! Розпитував я їх давно, тих голодних. Хліба не хочуть, а подавай їм мняеа. Нехай податки краще платять, ніж ото байдикувати та голодувати.

А в Тургайській області, коли почули, що приїдуть рятувати голодних студенти та курсистки, то зараз написали:

– Не настановляти за завідуючих їдальнями а ні жидів, ні політично неблагонадійних!..

Цікаво тільки, хто ж тепер завідуватиме тими їдальнями?

Адже ж російські вищі школи вже так самим Богом, певне, пороблені, що, як тільки юнак переступить поріг їх, то зараз стає неблагонадійним.

Де ж його понабірати тих блационадійних студентів та курсисток?

Правда, по де-яких вищих школах, як присягається Пурішкевич, сила студентів „патревотів", або академистів чи „бутонів", політична певність яких стоїть по-за всякими сумнівами.

Але... як відомо, це поріддя російської молоді само уявляв з себе щось схоже на „голодающих".

Та академисти й сами не ховають свого становища й своєї вдачі, і ще не що давно, пригадуємо, вони звертались до чулого серця громадян з закликом – жертвувати на „голодающих" академистів, щоб допомогти молодому цвіткові (себ то академичній спілці) зацвісти пишним „бутоном".

Де вже там думати їм про якихось Тургайських „голодающих" инородців, коли вони сами дідька з'їли б, як би трапився.

Отже й важко зрозуміти, на кого саме сподіваються в Тургайській області.

З свого боку ми порадили б, замість наказу про жидів і неблагонадійних студентів, видати такий наказ для „голодающих" дорослих, як саратівський інспектор народніх шкіл видав для „гододающих“ дітей-школярів: раптом би й голод зник, і область уникла б „нашествія“ жидів і неблагонадійних студентів.

Рішуча вдача в того інспектора!

Вчитель с. Комарівки повідомив земську управу, ніби учні, замість того, щоб учитись, голодують і ходять по-під віконням та просять хліба.

Управа повідомила інспектора про такий обурюючий вчинок комарівських школярів, а той, знаючи силу всесильного циркуляру, негайно „предписав”;

– Забороняється учням комарівської школи голодувати й просити милостини. „Виновные в неисполнении сего преписания» викидаються з школи.

Боїмося, що г. інспектор з инородців, бо коли б він був людиною істинно-русекою, то перш, ніж писати свого знаменитого циркуляра, згадав би російську приказку;

– «Голодное брюхо к учению глухо».

А згадавши, зрозумів би, що сердешним діткам не «аз та буки» потрібно, а хлібця, хлібця їм би насущного хоч шматочок.

Провінціал [9].

9. Рада. – 1911. – № 248, 3 ноября (16 ноября).

Голод.

МОСКВА, 15. В саратівській губ. збільшується голод.

В камишинському повіті – ще гірше, ніж торік: селяне продають за безцінок наділи.

В яланському повіті лютує пошесть тифу [10].

ПЕТЕРБУРГ, 15. Нарада по продовольствєній справі постановила допомогти населенню Бєсарабії продажем кукурузи [10].

10. Рада. – 1913. – № 39, 16 февраля (29 лютого).

ОДЕСА, 15. На городських хуторах голод.

Багато хуторян не має ні хліба, ні палива. Де-хто вже розбірає на паливо солом'яні та очеретяні дахи [10].

10. Рада. – 1913. – № 39, 16 февраля (29 лютого).

РОЗДІЛ 3. ГАЗЕТА «РАДА» ПРО ДЕНЬ «ЖИТНЬОГО КОЛОСУ»

Газета «Рада» була справжньою хрестоматією, літописом для всіх процесів того часу – початку ХХ століття, в тому числі, і по темі «День «житнього колосу».

Канадійські духобори прислали на голодних 5.000 доларів [1].

1. Рада. – 1907. – № 87, 13 квітня (апріля).

22 январа одбулося перше одкрите засідання заснованого при російському товаристві охорони народнього здоровля комітета по організації в Петербурзі дня „Житнього колосу“ на користь голодних. Губерт, одкриваючи зібрання, познайомив присутніх з діяльністю товариства в справі допомоги голодним за останні два місяці. Далі Губерт повідомив, що товариство охорони народнього здоровля одержало од председателя ради міністрів Коковцева і міністра внутрішніх справ Макарова офіціальний дозвіл збирати жертви на користь голодних. Докладніше Губерт спинявся на діяльності товариства по організації дня „Житнього колосу". Для цього вже зорганізовано комітет. Крім продажу „житнього колосу" комітет має на увазі вноряжати на користь голодних концерти, лекції в ріжніх аудіторіях столиці, видавати брошюру, яка буде присвячена голоду. День „Житнього колосу" ще не визначили. Думають організувати його на масниці, або на другому тижні великого посту. День „житнього колосу" буде організовано на зразок дня „білої квітки" [2].

2. Рада. – 1912. – № 21, 26 январа (8 лютого).

В генерал губернаторському домі в Києві під председательством п. нач. краю ген.-ад. Трепова одбулось загальне зібрання членів київського одділу охорони народнього здоровля. На зібранні долежено, що міністерство внутрішніх справ дозволило впорядить свято „житного колоса" на користь голодних. Зібрання постановило впорядить це свято 26 феврала. Вибрано комісію, в яку ввійшли проф. Трітшель, Ф. Яновський і Бурчак [3].

3. Рада. – 1912. – № 30, 7 февраля (20 лютого).

Вісти з голодних країв.

ТРОЦЬК, оренб. губ.

Московський отряд Кедрова працює в кустанайському повіті, допомагаючи переселенцям-українцям. Функціонує дванадцять столових. Потрібні гроші, овочі, одіж, обуття. Адрес, по якому можна надсилати жертви: Троїцьк, оренбурзької губ., Ніколаю Івановічу Шкультецькому [3].

3. Рада. – 1912. – № 30, 7 февраля (20 лютого).

ЯДРИН, каз. губ.

По останнім відомостям, в повіті занедужало од недоїдання сипним і шлунковим тифом коло 50 душ [3].

3. Рада. – 1912. – № 30, 7 февраля (20 лютого).

ЧЕЛЯБИНСЬК.

Товариство допомоги голодним одержало прохання про допомогу од діякона кочердикської волости Міліціна. Прохання передано в єпархіяльний комітет [3].

3. Рада. – 1912. – № 30, 7 февраля (20 лютого).

Засідання організаційної комісії в справі „дня житнього колосу“, що одбудеться 26 февраля у Києві, призначено на 9 февраля у 8 год. веч. під проводом професора Яновського.

Київське товариство для боротьби з сухотами позичає організаторам дня „житнього колосу“ скриньки для збирання жертв [4].

4. Рада. – 1912. – № 31, 8 февраля (21 лютого).

Позавчора в Києві одбулось перше засідання комісії по впорядкуванню дня «житнього колоса».

Зважаючи на те, що 26 февраля випадає свято, день „житнього колоса“ постановлено перенести на друге число, між 24 февраля і 5 марта. Вирішено закупити 150 або 200 тисяч квіток чи значків, а в крайньому разі обмежитись

колосом жита. Постановлено замовити 350 нових кухликів, звернутись з проханням до попечителя шкільної округи, щоб дозволив продавати квітки в школах, до трамвайного товариства, щоб дало зборщикам безплатний проїзд. Зборщиків має бути біля 700 пар. Центральною Кватирею по видачі кухликів і квіток буде городська дума, В організаційний комітет увійдуть упорядчики свята «білої квітки». Організаційне засідання одбудеться 12 февраля в городській думі. На цьому засіданні город поділено буде на райони [5].

5. Рада. – 1912. – № 34, 11 февраля (24 лютого).

Сьогодні в 4 г. дня в залі засідань київської городської думи одбудеться засідання комітету в справі дня „житного колоса”.

На засіданні буде біля 50 душ: професори – Яповський, Тритшель, Орнатський, заступаючий місце городського голови Бурчак і чиновник канцелярії ген.-губ. Мукалов. Запрошуються всі члена київського т-ва охорони народнього здоровля і організатори дня „білої квітки”. На засіданні буде призначено день свята, емблему і инш. Голова петербурзького т-ва охорони народнього здоровля повідомив, що з Петербурзі день „житного колоса” організовано буде 24 або 26 февраля і радить переждати з тиждень, тоді вони замовлять для київського комьтету жетони, 1000 яких коштує кодо 8 карб. Жетони з масси. На них напис: «в пользу пострадавших от неурожая 1911 года». Напис обведено житними колосками і васильками [6].

6. Рада. – 1912. – № 35, 12 февраля (25 лютого).

Рада старшин київського українського клубу постановила взяти діяльну участь в дневі «житнього колоса».

З'організовується отряд з 30 душ, який і буде до послуг комітету по впорядкуванню цього свята.

Лубенське землячество при київському політехнікумі теж запропонувало комітетові свої послуги.

Головноуправляючий маєтків фон-Мекка наказав одпустити комітетові безплатно 10.000 колосків для продажу 6 марта.

Консультаційне бюро присяжних повірених при Троїцькому народньому домі постановило пожертвувати комітетові свій гонорар за 6 марта.

Сьогодні одбудеться засідання організаційної комісії в квартирі проф. Яновського [7].

7. Рада. – 1912. – № 38, 16 февраля (29 лютого).

День „житнього колоса”.

Рада кийвського „Общественного кружка” пропонує організаційному комітетові зорганізувати з своїх членів 100 – 150 душ зборщиків і обіцяє прийняти на себе збор жертв по Житомирській, Львівській улицах, на Лук'янівці, Сінній площі, Б.-Кудрявській і по Бібіковському бульвару до Бесарабки. Коли треба, «Кружок» дає своє помешкання організаційній комісії. Крім того, рада «Кружка» одщитує в день „житнього колоса” 10 проц. з упорядженого вечора і 10 проц., од гри в лото.

Як нас повідомляють, по середніх школах збору в цей день не буде, бо шкільна адміністрація не дає дозволу, посилаючись на циркуляр міністра [8].

8. Рада. – 1912. – № 39, 17 февраля (2 березня).

День «житнього колосу».

Народня авдіторія повідомила председателя 2-го районного комітету А.Мікуліна, що вона дав для зібрань зборщиків своє помешкання.

В районні комітети в центрі города надійшло біля ста заяв в кожний од охочих збирати жертви 6-го марта. В комітети на околицях города надходить менше заяв [9].

9. Рада. – 1912. – № 43, 22 февраля (6 березня).

День „житнього колосу“ в Петербурзі.

22 февраля в Петербурзі одбувся день „житнього колосу”. З ранку по улипам з'явилися студенти, курсистки з пучками житних колосків. Колоски беруть на перебий. Особливе спочуття було виявлено на фабриках та заводах, де робітники

сами зорганізували продаж. Відношення бідноти до збору саме чуле. Обірвана дітвора, куховарки, старці – всі приціплюють собі колоски. Одна купчиха дала 1000 карбованців зразу. Кредитове городське товариство дало 10.000 карбованців, путилівський завод – 2700. В театрах актори ходили по фойє у гримі разом з продавцями і допомагали їм у продажі. З кухликами ходили 11 членів Державної Ради. Не обійшлося, однак, і без прикрих інцидентів. Один офіцер коли курсистка радила йому взяти колосок, сказав: «Ця дрян» неї може служити прикрасою офіцерського мундіра. Марш. Не чіпляйтесь». Якийсь панок, їдучи на Морській вулиці, побачив продавців колосу студентів та курсисток, спинився, почав стукати палицею й кричати на їх: «Богохульники, анархисти! – Вас слід випороти в участку, щоб вийшов вітер з голови». Митрополіти Володимир не прийняв продавців, сказавши: «у мене єсть своя благодійність». Градоначальник вислав продавцю через ад'ютанта карбованця. По останнім даним загальний збір перевищує 150.000 карбованців. Розійшлося всього 500 пудів колосків. Дуже жваво одбувався продаж і в Кронштадті [10].

10. Рада. – 1912. – № 45, 24 февраля (8 березня).

Нічого не заважала і надалі царизму спювати народи Російської імперії та переробляти на спирт дорогоцінне зерно.

Голод і монополія.

Міністерство фінансів розпорядилося перевезти з голодних приволжських та приуральських губерній до 4 мільйонів відер спирту в південні та північні райони.

Продаж горілки взагалі з року на рік все збільшується. Так, в 1911 році було випито горілки більше ніж в 1910-му на 91 мільйон відер [10].

10. Рада. – 1912. – № 45, 24 февраля (8 березня).

День Фіялки в Петербурзі.

Товариство боротьби з дитячою смертністю організувало 29 марта «день фіялки» в Петербурзі. В збиранні жертв взяло участь більше 2.000 добровольців, між якими

було багато дітей. Населення столиці поставилося до «дня фіялки» з меншим спочуттям, ніж до дня «білої квітки» та дня «житнього колосу». В продаж пустили більше 500.000 квіток і тисяч 16 ведикодних крашанок. Найбільш жваво одбувався продаж на Васил'євському острові та в районі Олександро-Невської частини.

В більшості урядових інституцій продаж квітки дозволяли тільки через служущих цих інституцій. Військове міністерство не дозволило продавати квітки в підвладних йому інституціях. Продавали фіялку в Царському Селі, Петергофі, Гатчині й Орієнбаумі. У вечері 29 марта в комітет було повернуто 70 карнавок. Як кажуть організатори «дня» 500.000 квіток, які були замовлені, не вистачило, через те довелося додатково купити живих квіток [11].

11. Рада. – 1912. – № 76, 3 апріля (16 квітня).

Київ.

День „житнього колосу”.

М.В.Лисенка запрошено в члени другого районного комітету, яко представника од українського клубу.

З Конотопу надійшла в комітет пропозиція впорядити в Конотопі день „житнього колосу” [12].

12. Рада. – 1912. – № 46, 25 февраля (9 березня).

День „житнього колосу”.

Зборщикам дано право зб-рати жертви на улицах, а також, по умові з власниками, в магазинах, театрах, ресторанах і приватних конторах та банках. Зборщики не повинні заходити в урядові інституції, фабрики і заводи, але в останніх вони мають право вивішувати свої кухлики, з дозволу хазяїнів. Заходити в приватні квартири визнано не зручним.

Сьогодні в 8 г. вечора в залі зібрань одбудеться засідання председателів районних комітетів і членів організаційної комісії т-ва охорони народного здоровля. На це

зібрання председателі районних комітетів мають подати списки зборщиків і план поділу районів на участки [13].

13. Рада. – 1912. – № 47, 26 февраля (10 березня).

День „Срібної зірки“.

Недавно відбулись в думському залі перші організаційні збори організаторів дня «Срібної зірки» на користь т-ва нехайної медичної заповомоги. Головою центрального комітету організації дня вибрано п. Дьякова, помішниками голови – дд. С.Бурчака й К.Е.Вагнера, секретарем – д-ра А.А.Гекера. Ухвалено день зірки 6 призначити 24 сентября і зборщикам роздати 1.200 карнавок. Комітет має прохати студентів ун-ту, політехніки, комерційного інст-та, вищих жіночих курсів і інших шкіл взяти участь в збіранні грошей. Емблем дня мають замовити 1.000.000. Для того, щоб гроші збірались по всьому місту, ухвалено просити театри, кінематографи, торговельно-промислові заклади й т. д. дозволити зборщикам збірати в їх гроші і, крім того, призначити певну частину свого заробітку за 24 вересня на користь т-ва нехайної заповомоги. За скілька днів до 24 сентября мають прочитати скілька лекцій про день „Срібної зірки“. В день „зірки“ мають урядити гуляння, музики й т. инш. На виставці в відділі т-ва нехайної заповомоги мають вивісити відозву до громадянства. До участі в ц. к. запрохано багато відомих громадських діячів, що брали участь і в збіранню грошей в день „Білої квітки“, так само й гласних київської думи [14].

14. Рада. – 1913. – № 143, 23 іюня (6 липня).

День «житнього колоса».

Позавчора одбулось зібрання представників київського центрального і місцевих комітетів по впорядженню дня «житнього колоса». Постановлено клопотатись, щоб дозволено було збірати жертви і в приватних кватирях, хоч тільки в знайомих. Крім того, постановлено збірати жертви на залізниці, на передмістях города, а також в клубах і шантанах і після 12 годин ночі; вирішено звернутись до місцевих поміщиків з проханням пожертвувати житнього колосся для продажу 6 марта. Постановлено

надрукувати таблички з написом „помощь голодающим киев. отд. р. о. о. нар. здр.“ [15].

15. Рада. – 1912. – № 48, 28 февраля (12 березня).

Вісти з голодних країв.

ОРЕНБУРГ.

Башкири масами спродують крест'янському банкові землю. Ціни – 40 карб, за десятину [15].

15. Рада. – 1912. – № 48, 28 февраля (12 березня).

ПЕТРОВСЬК, сарат. губ.

По відомостям земства, в повіті голодує 45.000 душ [15].

15. Рада. – 1912. – № 48, 28 февраля (12 березня).

СІМБІРСЬК.

Цинга дуже поширилась в Ундоровському, Нагаткинському, Тетюшському, Тагаєвському і Мокробугурнинському медичних участках. Повітове земство послало туди лимонів. Організовується роздача хворим чаю й цукру, а дужим – продаж по дешевій ціні [15].

15. Рада. – 1912. – № 48, 28 февраля (12 березня).

Підраховано збор в день «житного колоса» в Петербурзі. Всього зібрано 178.733 карбованців [15].

15. Рада. – 1912. – № 48, 28 февраля (12 березня).

Голодним.

При Златопольській земській лікарні, чигиринського повіту, приймають жертви на користь голодних. Медичний персонал вибрав касіра та уповноваженого, який би розказував людям, що приходять до лікарні, про голодних. Селяне до цього діла ставляться прихильно [15].

15. Рада. – 1912. – № 48, 28 февраля (12 березня).

16 марта в Москві має одбутись «день житнього колоса» [16].

16. Рада. – 1912. – № 49, 29 февраля (13 березня).

День «житного колоса».

Комітет постановив впорядити фабрику букетиків з житних колосів. Фабрика буде міститись у вільному магазині на Хрещатику, № 29. Вчора в магазин вже привезено партію пожертвованих житних колосків. Організатори прохають землевласників жертвувати і надсилати в Київ житне колосся.

П.Мусатова-Кульженко сповістила комітет, що 6 марта вона впоряжає в купецькому зібранні вечір, чистий прибуток з якого піде в комітет.

Сьогодні в народній аудиторії (Б.-Кудрявська, 26) в 2 г. дня одбудеться під проводом п. Яновської зібрання зборщиків району [16].

16. Рада. – 1912. – № 49, 29 февраля (13 березня).

Союзники і день «житного колоса».

Поміж де-якими київськими союзниками почалась агітація проти дня «житного колоса». З певних джерел пішла чутка, що на зібранні союзники постановили «противодействовать».

Завтра в релігійно-просвітному т-ві одбудеться розмова проти дня «житного колоса» [16].

16. Рада. – 1912. – № 49, 29 февраля (13 березня).

Відозва комітету по впорядкуванню «дня житнього колоса».

Великий район Росії охопив неврожай і кілька сот тисяч наших братів, годувальників землі русскої, страждає од голоду. Їх лихо – наше спільне лихо, і кожен, кому дороге щастя батьківщини і знайоме милосердя в людському нещасті, повинен дати посильну поміч.

Київський одділ т-за охорони народнього здоровля впоряжає 6-го марта цього року день «колоса жита» для збору жертв на користь голодних; зібрані гроші буде одіслано в земські і громадські установи неврожайних місцевостей.

Жителі г. Київа одділ зробив усе, що міг, для підготовки цього дня; дальший успіх залежить цілком од вас.

Пам'ятайте, що навіть копійчані жертви принесуть користь в святому ділі допомоги тим, що страждають. Колос жита буде вашою прикрасою в день 6-го марта [16].

16. Рада. – 1912. – № 49, 29 февраля (13 березня).

Маленький фельєтон.

Кузка (Apisora aisiraca).

Поміж союзниками почалась агітація проти дня „житнього колосу”; на зібранні союзники постановили „противодішетвовать”. З газет.

Наливається, зріє „житний колос”, і як у того українського поета:

Колос колосу киває,
Колос колосу співає,
Ніби скрізь гудить бджола,
Божа ратайка, мала.

І справді, загуділа, заворушилась Божа ратайка – молодь, чекаючи на багаті жнива.

Сяє сонце, землю гріє,
Ходять грають на корні
Хвилі золота ясні.

Та не дарма в Писанії сказано, що сонце гріє не тільки на праведних, а й на грішних.

Разом з Божою ратайкою вилазить на сонце й жук хлібоїд або кузка.

Мушу зазначити, що цей наш жув, про якого зараз мова, хоч і зветься так, як звичайний хлібоїд, але він є з'явищем у природі „в некеторомь роде” виключним, і коли-б англійський масон Ч.Дарвін був досі живий, то певне й він не здолав би

ростлумачити, яким робом, через які одміни з звичайного гноєвика жук обернувся в кузку.

Досі ми бачили цього жука по всяких постійних і випадкових купах гною – або коло обори, або на шляху, або у більш затишненьких місцях: порпались собі, копались у тім, що їм належить по їхній вдачі. Роботи було чимало, бо після недавнього лихоліття, зосталось усюди сила того політичного й неполітичного гною.

І раптом – маєте; з гноєвика та в кузки пошивсь.

Злітається цілими роями й радиться, гудить, агітує, думає, як найзручніші винищити сподіваний урожай.

– Робята, – вигукує найстарший жук Гамзей, – чули: в Петербурзі зібрано „житним колосом" аж 180 тисяч?..

– М-да, —мрійно підтакує жук Ванька Каїн, – шматочок ласий.

Жуки спльовують набік слина котиться.

– В чию-ж вони кешеню попадуть? – питає жук Бийжиденко.

– Лівак буровить, ніби на голодних, а я так гадаю, що поділяться або розі крадуть і проп'ють.

– Ааже-ж, на те й гроші, щоб їх крас... уживати. Не завадило б оце якогось кербуля вимантачить...

– Чули? І в нас стигне „житний колос". То-то комусь перепаде!..

Жуки знов спльовують, як по команді.

– А може й нам щось перепаде,— несміливо втручається в розмову жук Ховайдаді. – Ми теж голодні: як расплодився отой націоналістський жук, то часом через нього за цілий день ріски в роті не буває.

– Ні, брат, – відповідає Гамзей, – не наживешся, чорта з два перепаде. Не такі коло справи стали, щоб і нам дали. Все сами пожеруть.

– А може той... оґріти дрюком, та й за скриньку?

– Трудно...

– Та що-ж де за порядок: їм багато, а нам нічого? Треба «противодействовать».

– Авже-ж: ні тобі, ні мені. Хоч не досадно принаймні.

– А як?

– Ого! Скочив на трамвай, та до тієї „ратайки“; „Мадам, тюр-нюр, сіль ву плю!“ Та за скриньку, та хода...

– Хм... небезпечно: людей сила та й городовик на розі... Треба щось інше вигадати.

Жуки розходяться в задумі, щоб завтра знов злетітись раду радити. Побачимо, що вигадують...

А колос зріє...

Скептик [17].

17. Рада. – 1912. – № 52, 3 марта (19 березня).

День «житнього колосу», п. попечитель київської шкільної округи Деревицький дозволив вивісити 6 марта по школах кухлики для збору Жертв на користь голодних.

П. київський губернатор дозволив збор жертв у Китаєві.

Начальник київського жандармського залізнодорожного управління сповістив комітет про дозвіл збирати жертви на території станції Київ I і Київ-Товарний, за винятком службових помешкань і майстерень депо. В поїздах збору не дозволено.

Сьогодні в городській думі одбудеться засідання центрального комітету і председателів районів.

Концерт на користь голодних. 4 марта в залі релігійно-просвітного товариства хор з м. Хмельника дає концерт на користь голодних [17].

17. Рада. – 1912. – № 52, 3 марта (19 березня).

День «житнього колосу» в Києві.

14 районний комітет звернувся до центрального комітету з проханням дозволить районіві послать три пари своїх зборщиків в українському вбранні на возі, запряженому волами і прибраному рушниками, плахтами й колоссям.

Сьогодні в 10 г. ранку в лук'янівському народньому домі одбудеться зібрання зборщиків 8-го району [18].

18. Рада. – 1912. – № 53, 4 марта (17 березня).

Виянилось, що день «житного колосу» в Петербурзі дав 180.000 карбованців [19].

19. Рада. – 1912. – №55, 7 марта (20 березня).

День „житнього колоса”.

Вчора в городі з 7 г. ранку, на околицях його з 6 г., з'явилися пари продавців „житнього колосу”. Кожна пара мала кухлик з написом: „на допомогу голодним” і кошик з букетиками й бляшаними значками.

На базарах зборщики обходили рундуки й магазини, де ледві вспівали приколювати букетики й значки. Кожен жертвував, що міг. Селяне з цікавістю розпитували про голод.

Далі жвава торгівля житнім колосом пішла в банках, конторах, ресторанах і инш.

Всі інституції, крім казенних, були одчинені для продавців.

На фабрики й заводи зборщиків, з наказу адміністрації, не допускали. Тут, як і в урядових інституціях, виставлено було кухлики.

На вулицях скрізь помітно було підвищений, празниковий настрій, чому допомогло еоаце, яке виянилось на кілька годин, після трьох днів заверюхи. Скрізь ходили пари зборщиків. Зборщики в більшості студенти й курсистки; хоч збирали жертви й представники місцевої аристократії. О півдні на Хрещатику з'явився селянський віз, запряжений волами. Віз прибрано було снопами жита. На йому сиділа пара зборщиків в українських костюмах. Взагалі в багатьох місцях можна було вгледіти зборщиків в українських костюмах.

Одна пара зборщиків зайшла з дозволу председателя в помешкання воєнно-окружного суду, де приколото було значки всім: суддям, прокуророві, чиновникам, писарям і инш.

В управлінні п.-з. залізниць організовано отряд зборщиків з 11 пар, які наділили значками й колоссями всіх служащих.

В 3 г. дня в комітеті не залишилось вже й одного значка. До 4 г. надійшло 270 повних кухликів.

За день в комітет надійшло багато жертв по почті й телеграфу [19].

19. Рада. – 1912. – № 55, 7 марта (20 березня).

Інсінуації „Нового Времени,,.

ПЕТЕРБУРГ. Київський кореспондент «Нового Времени» інсінуїрує в приводу дня «житнього колосу» в Києві. – Київський день «житнього колосу», – пише він, – обернувся в єврейсько-мазепинську демонстрацію [20].

20. Рада. – 1912. – № 56, 8 марта (21 березня).

Мальенький фельетон. "Противодействие".

„В кожній скринці траплялось по скількох фальшивих монет, траплялись „шпіль марки", гудзики, якісь загадкові чужосторонні монети". З газет.

Виряжаючи й свій „отряд" на працю в день „житнього колосу", д. Строкогоненко перехрестився й промовив:

– Сідайте, братці, щоб усе добре сідало.

– Ги-и! —заіржали „братці“ й посідали, позираючи один на одного. Очевидно, кочували себе ніяково „в присутствіи" свого „набольшого".

– Трохи спізнались ви, бо на вулицях уже майорять брюнети з довгими косами та мазепинці в широких штанях і вишиваних сорочках...

– Не звольте безпокоїтсья, в луччом виді обробтаємо...

– Авже-ж! іще встигнемо: день довгий.

– Причепились були до мене, – дав дулю під самісінький ніс паничеві, а панночкин жетон кинув у болото.

- Ги-ги-ги! Здорово ви їх, вашбродь.
- Ну, з Богом. Робіть і ви так само.
- Не звольте безпокоїться, ми ще краще втнемо.
- „Отряд" висипав на вулицю й ростанув у натовпі.

*

Ніч.

Схиливши голову на руки, дрімав над столом у кабінеті д. Строкогоненко.

Дожидає, поки вернеться «отряд».

Перед ним лежить шматок паперу з свіженьким доносом у петербурзькі офіціози.

Нарешті в кімнату вдерається вся команда in согроге.

Строкогоненко з ляком кидається в кріслі, але побачивши своїх улюбленців, швидко заспокоюється.

– Ги-ги: – спужались, вашбродь?

– Ну, що? як?

– За милую душу, вашбродь.

– «Противодействовали»?

– Ого!..

– То їсть, так противодействовали, що антїк. Оа гняньте, як у Ваньки ніс рознесло од прошвудействїя.

– Ги-ги! так сказать, вещественний ніс на лицьо, – доказательство!..

– Де це тебе так, Ванюхо?

– На Прорізній... Карнавку в гавдеамуса хотів стїлібонить. Прямо в патрет затопив клятий, а городовик іще додав.

– А ти, Ховайдалі, що зробив?

– Так што всі гудзики, які в трамваї подрїзував у чиновників, повкидав. Ось гляньте.

І Ховайдалі випнув свої велетенські груди, на яких красувалась ціла нива з колосків. – Хе-хе-хе! – тихо й задоволено сміявся Строкогоненко. —А ти, Бийжиденку?

– Позбірав по трахтирях усі бляшані затички з пива й подарував на голодних.

– Хе-хе-хе! – А ти, Мацапура, – зробив, що я звелів?

– Так тошно, зробив. Хоч ваш запас «пруських марок» і величенький таки був, спасибі вам, але за Божою поміччю усі повкидав. Ось бачте, всі груди в бляшках.

– Гаразд, гаразд. А то я вже думав, що їм дарма пропадать доведеться. Тепер і мазепинцям їх не начешиш, – тільки регочуть прояви... А ти, Басаманенку, „противодействовав“?

– А як же. Заради ж цього цілу ніч перед цим карбованці з олива виливав. Усі повкидав.

– Хе-хе-хе!.. Ну, тепера ж слухайте, братці, що я склав, поки ви прийшли. Телеграма до газети «Вся Русь»: „У Києві діється щось страшне; замість житнього колосу, упорядковано бучну жидо-мазепинську демонстрацію. Жиди в лапсердаках з пейсами бігають вулицями й агітують за відокремлення від Росії, а мазепинці їздять на возах, запряжених волами, продають українські жовто-сині значки й об’являють самостійність. Начальство потурає. Але нещастя заходами мого „отряду" усунено“.

– Ги -ги-ги! Здорово!

– З вашої милости на чайок.

– Хм... на чай?.. Той... нема дрібних. Може б ви пішли та в якогось студіоза карнавку сцябрили собі на чай?

– Ну-ну, нема дурних! Давай, коли наймав.

Д. Строкогоненко лізе в кишеню й виймає карбованця.

– Глянь, Ванюхо, може то пруська марка.

– Ні, карбованець.

– Не фальшивий?

– Здається, ні... Нашого брата не обдуриш.

Провінціал [21].

21. Рада. – 1912. – № 57, 9 марта (22 березня).

День „житнього колосу” в Києві.

Вчора в київській міській думі підраховано біля 10.000 карб., зібраних в день „житнього колосу“. Всього з приватними жертвами і банковим чеком є більш 40.000 карб. Лишилось непідрахованими біля 200 кухликів і 328 мішків [22].

22. Рада. – 1912. – № 59, 11 марта (24 березня).

Результати дня „житнього колосу” в Києві.

Позавчора в 2 г. ночі закінчився підрахунок збору в день „житнього колосу“. Зібрано всього 76,307 карб. 76 ½ коп.

Вчора в 10 ½ г. ранку гроші ці перевезено в державний банк. Гроші перевозили на 5 підводах, бо важили вони 205 пудів. Мішки везено в супроводі казначея й віце-председателя т-ва охорони народнього здоровля, 20 піших і 6 конних городових [23].

23. Рада. – 1912. – № 61, 14 марта (27 березня).

День „житнього колосу” в Самарі призначено на 17 марта.

„Житнім колоском” будуть прикрашувати пучки верби. Громадські організації та інституції гаряче відгукнулися на цей заклик. Комерційна школа, фершальська, торговельні й інші школи увільнили на цей день учнів од учення, щоб вони мали змогу взяти участь в зборі жертв. Тільки інспектор народніх шкіл Степанов повстав проти того, щоб це було і в підвладних йому школах. „Що скаже про це, д. міністр народньої освіти!” [24].

24. Рада. – 1912. – № 64, 17 марта (30 березня).

„Колос жита” у Вінниці одбудеться 2 ааріля, а з повіті почнуть збирати допомогу голодним 19 марта.

„Колос жита” улаштує предводитель дворянства Гейден, який закликав до цього діла мирових посередників та волостних старшин. Частину жертв мають одіслати

переселенцям вінницького повіту в Тургайську область в село „Ново-Вінницьке” [24].

24. Рада. – 1912. – № 64, 17 марта (30 березня).

Засідання комітету по впорядкований дня «житного колосу».

Вчора одбулося засідання центрального комітету по впорядженню в Києві дня «житного колосу». На засіданні були: проф. К. Г. Трітшель, В. І. Орнатський, А. А. Мікулін і А. Н. Мукалов. Обговорювалась, головним чином, справа з розділом жертв між неврожайними губерніями. Прочитано телеграму головної ради т-ва охорони народного здодовля; рада щиро вітав київський одділ з успіхом і подає план поділу жертв. Комітет трохи змінив цей план, і жертви поділено так: самарському одділові товариства охорони народ. здоровля 20.000 карб, на київські столові; нижегородському одділові 10.000 карб., саратівському земству 5.000 карб., з них 1.251 карб. 8 коп. на столові п. Бублик, уфимському земству – 10.000 карб., казанському земству – 5.000 карб., пермському – 5.000 карб., тобольській губ. – 5.000 карб., оренбурзькій – 5.000 карб., тургайській і уральській обл. – 5.000 карб, і акмолинській – 5.000 карб. [25].

25. Рада. – 1912. – № 65, 18 марта (31 березня).

Гурток жителів г. Житомира просить комітет дати інформації що до впорядження «дня житного колосу» [25].

25. Рада. – 1912. – № 65, 18 марта (31 березня).

День „житного колоса” у Полтаві призначено на 2 апріля.

Впорядники жваво готуються до нього. Голові губернської земської управи д. Лизогубові дозволено в день продажу колосків жита видати часопис „Колос ржи” [25].

25. Рада. – 1912. – № 65, 18 марта (31 березня).

Прохання членів Д. Думи.

В київський одділ т-ва охорони народнього здоровля надійшла од членів Д. Думи од тобольської губ. заява, в якій вони говорять, між иншим, «Неврожай охопив мало не всю хліборобську частину тобольської губернії, а головним чином повіти: тюменський, ялutorовський, курганський, ішимський, тюкалинський і тарський. На жаль, губерньска адміністрація звернула увагу тільки на курганський повіт, де найбільше розвинене громадське життя і де найдужче чути було голос про лихо. Головні асігнвання з продовольчих сум послано було сюди. Про інші повіти центральний уряд не знав нічого, бо там немає ні земств, ні яких-небудь місцевих організацій. Тільки селяне-ходоки, що прибули в Петербург шукати помочі, звернули на ці повіти увагу депутатів і уряду, що ближче до весни, то лютішою стає нужда. Ми, депутати од тобольської губ., що-дня одержуєм прохання про допомогу. Та поміч, що є там, крапля в морі. Народ розбігається з сел і хуторів. Все продано, що можна було продати для купівлі хліба.

По відомостям „Червоного Хреста, в тюменському повіті треба прогодувати до літніх місяців 20.811 душ, причім найбільша нужда в переселенських повітах. Першу допомогу дало Імператорське Вільно-Економичне т-во, одкривши 8 столових, з яких 15 в курганському повіті – через непорозуміння з адміністрацією було закрито. Пізніш число харчових пунктів збільшилось до 15.

В г. Ушимі на харчових пунктах дають по 1 ф. хліба на душу в день. Прохань про допомогу з тюкалинського і тарського пов. зовсім не задоволено.

В кінці члени Д. Думи просять київський одділ т-ва охорони народнього здоровля уділити частину жертв, зібраних в день «житнього колосу», на тобольську губернію [26].

26. Рада. – 1912. – № 66, 20 марта (2 березня).

«Речь» повідомляє, що в Ризі не дозволено впорядити «день житного колосу» [27].

27. Рада. – 1912. – № 67, 21 марта (3 березня).

Москва.

В 3474 карнавках дня «житного колосу» насчитано 209.035 карбованців [27].

27. Рада. – 1912. – № 67, 21 марта (3 березня).

З Чернігівщини.

На голодних.

Цими днями в Батурині відбувся збор жертв на користь голодних. Зібрано 320 пудів сухарів, 48 пуд. жита, 18 пуд. житнього борошна 120 рублів грошей. Тутешні люди хочуть зібрати ще скільки вагонів картоплі [28].

28. Рада. – 1912. – № 70, 24 марта (6 квітня).

З Лохвиці нас повідомляють, що там громадянство жваво готується до дня „житно го колосу“, який впорядковується там 30 марта [28].

28. Рада. – 1912. – № 70, 24 марта (6 квітня).

«Житній колос».

Як відомо, день «Житнього колосу» відбудеться в Полтаві 2 апріля, в місті пильно готуються до цього [29].

29. Рада. – 1912. – № 74, 31 марта (13 квітня)

День „житного колосу“ в Полтаві 2 апріля був урочистим святом.

Перед днем „житного колосу“ видано газету „Житній колос“ в закликком жертвувати на голодающих; ця газета продавалась у неділю і в понеділок – день „житного колосу“. Продаж колосків та жетонів почався на улицах від 6 год. ранку, а в 10 год. всі продавці зібрались до будинку губернського земства. До губернського земства прибув військовий оркестр, автомобіль і гарба, запряжена парою сірих волів. На гарбі сиділи продавці одягнені в українські вбрання, і держали два плакати з малюнком на них козака з прапором, на якому написано: „Нагодуйте голодних“.

У 11 годин ця процесія рушила по городу. Слідом за гарбою ішли продавці колосу в українському вбранні, а далі ішов оркестр. Натовпу людей кінця не видно було. Вся процесія пройшла до Олександровської ул., через Кадетський сад; через сад гарба поїхала далі по городу, а оркестр граючи повернув додому. По всіх улицах і

маленьких переулках городу можно було стріти продавців колосу. Публіка скрізь гуляла, як у велике свято [30].

30. Рада. – 1912. – № 77, 4 апріля (17 квітня).

3 Ставрополя.

День «житного колос» й дав 4811 карб. На тисячу карбованців більше, ніж торік дав день «білої квітки». Обор цей для Ставрополя надзвичайний [30].

30. Рада. – 1912. – № 77, 4 апріля (17 квітня).

Полтава.

День «житнього колосу» дав збору 7600 карбованців [31].

31. Рада. – 1912. – № 78, 5 апріля (18 квітня).

На голодних.

2 апріля у Вінниці та Жмеринці був день «житного колоса».

Всього зібрано грошей 7.780 карбованців [32].

32. Рада. – 1912. – № 82, 10 апріля (23 квітня).

2 апріля в Єлизаветі відбувся день «Житнього колосу».

Продаж жетонів та колосків почався на вулицях від 6 ½ год. ранку й скінчився у 12 год. ночі, коли останні карнавки було віднесено до городської управи. У 10 год. колосків вже не було, і в управі робили нові. Усього продано 30.000 жетонів та трошки менш, як 100.000 колосків. Зібрали усього 12.317 карб.

Улиці були прибрані флагами. На бульварі грав оркестр. Настрій дуже піднятий. Усюди сила народу, як у велике свято [32].

32. Рада. – 1912. – № 82, 10 апріля (23 квітня).

В городі Вінниці і в повіті 2 апріля відбувся день „Житнього колосу" на користь голодних поселення „Новая Винница", Тургайської області. По гор. Вінниці зібрано (разом в жертвами окремих особ і інституцій) 5.031 руб. 12 коп., по гор. Жмеринці – 1.686 руб. і по волостях – 1.063 руб. 51 коп. [32].

32. Рада. – 1912. – № 82, 10 квітня (23 квітня).

В Калюзі націоналістам та союзникам не дозволили впорядити день «Житнього колосу» [33].

33. Рада. – 1912. – № 85, 14 квітня (27 квітня).

В Томську день «житнього колосу» дозволено з умовою, що зборщики стоятимуть на одному місці і не будуть розмовляти з публікою [34].

34. Рада. – 1912. – № 90, 20 квітня (3 травня).

Помста голодних.

**На користь голодних селян оренбурзького повіту в Оренбурзі
впоряджали день, „житнього колосу”.**

Всі спочували цій справі. І приватні особи й чини губернської адміністрації з оренбурзьким губернатором на чолі, всі по змозі допомагали справі. Особливо тільки поставилися до цього управляющій акцизними зборами д. Амелунг і начальник ташкентської залізниці Марков, які чинили перешкоди під час „житнього колоска”. Вони не дозволили робити збор в підвладних їм інституціях, де єсть більше 4000 служащих. Начальник дороги не дозволив збирати жертви на голодних по залізнодорожних станціям Ташкентської залізниці під час стоянки пасажирських поїздів. Селяне, довідавшись, що управляющій акцизними зборами (великий прихильник насажування в селах казенних монополій), перешкожає зборові на їх користь, вирішили при всякій нагоді дуже прохати оренбурзького губернатора закривати по їх селах монополії [35].

35. Рада. – 1912. – № 91, 21 квітня (4 травня).

МОСКВА.

З багатьох городів надійшли звістки про день «житнього колоса».

В Рибинську зібрано ва користь голодних 3.037 карб.; в Козлові – 2.917 карб.; в Великому Устюгу 1.030 карб, і з Ставрополі губ. 1.100 карб. [36].

36. Рада. – 1912. – № 98, 29 апріля (12 травня).

Сергій Єфремов. Російський імпер'ялізм. ІV

Єсть тенденція культуру і політику зливати до-купи, до того, що між-ними ніякої межі не лишається. Так роблять урядові сфери, для яких усяка культурна робота, мовляв словами з відомого рапорта Столипіна, «представляется крайне нежелательной»; так роблять близькі до цих сфер націоналісти всякої масти, для яких збірщики в день «Житнього колоса» в українському вбранні – вже ознака «мазепинства». Єсть і друга тенденція – розривати культуру й політику, одгороджувати одну від однієї таким високим муром, через який нема куди перескочити [37].

37. Сергій Єфремов. Російський імпер'ялізм. ІV. / Рада. – 1912. – № 100, 2 мая (15 травня).

Бюджет.

Перша стадія обміркування державного роспису в Думі пройдена: бюджетна комісія затвердила роспис. З цієї нагоди голова комісії сказав скільки „теплих слів” про блискучий стан російських фінансів і про швидкий розвиток економічного й культурного життя в державі. Промову, як водиться, покрито оплесками більшості членів комісії, й піднесений настрій депутатів не зменшився навіть після того, як д. Коковцов заявив що з наступного року доведеться „значительно затронуть” запасні гроші, в зв'язку з новими видатками на оборону держави. „Затронуть” – так „затронуть”, аби було з чого. А що „свободная наличность” вже переросла півмільярда, то очевидно, що й турбуватись нема чого.

Оптимізм голови бюджетної комісії, може, й щирий, але це не оптимізм народного представника, а оптимізм бухгалтера, котрому пощастило вивести в балансі величезні числа прибутків і видатків і показати в кінці ще чималу суму чистого прибутку. З бухгалтерського погляду новий роспис, як і всі попередні, затвержені третьою Думою, справді бездоганний. Все стоїть на своїм місці, прибутки вчислено

„з обережністю“, видатки де-не-де зменшено, й в результаті маємо „блискучий роспис».

Звичайні бухгалтери, одначе, більш тактовні, ніж члени бюджетної комісії. Перші не вдаються в подробиці й загальних промов, а дають слово числам. Думська комісія цею скромною ролею не задовольнилась і схотіла ще навести особливого глянцу на свою роботу. І тут вийшла велика прикрість, бо хіба ж таки можна серйозно говорити про „блискучий стан російських фінансів“, а тим паче про те, що „розвиток економічного й культурного життя Росії йде швидкими кроками наперед“? Ще де-небудь на офіційній ювілеї можна говорити щось подібне, але в „парламентській“ бюджетній комісії, до якої так чи інакше прислухається вся країна, подібні слова звучать гіркою іронією, майже образою.

Наші державні фінанси... Головною їх підвалиною служить горілчана монополія, збудована на принципі використання народньої недуги. Другою їх підвалиною являються посередні податки, що найбільше дошкуляють народнім злидням. Досить порушити хоч одну з цих підвалин, щоб од славнозвісної „фінансової рівноваги“ zostались сами тільки приємні спогади. А державний борг у 8 з горою мільярдів карб., а щорічні виплати процентів за той борг у сумі близько півмільярда! Звідси до справжньої фінансової рівноваги – дістанція величезна.

Картина стає ще менше втішною, коли перейти до розвитку економічного і культурного життя Росії, що на слова голови бюджетної комісії йде швидкими кроками наперед. Гарними ілюстраціями до нашого „блискучого“ становища являються торішній кепський урожай, кризіс у мануфактурній промисловості, кризіс топлива, еміграція наших селян до Америки, збільшення безземельного пролетаріату. Досить пригадати торішній „день житнього колосу“, щоб побачити, наскільки слова голови бюджетної комісії відповідають дійсности. Цей день був красномовним сімволом нашого убозтва, нашого повного економічного занепаду. Та й сам Коковцов у своїй відповіді на згадану промову зазначив, між иншим, що

торік витрачено „39 мільйонів на голод”. Цікаво було б попрохати, щоб члени бюджетної комісії знайшли в розписові якої-небудь іншої культурної держави подібний видаток. Одна тільки Англія знає видатки на голод, але ж то на голод в Індії, де й народне господарство ще гірше може від нашого.

Про культуру можна зовсім не говорити. Тут може послужити доброю ілюстрацією свіжий процес міністерства народної освіти з редактором „Петербурж. Листка” Скроботовим, який надрукував у своїй газеті розмову з одним членом ради міністерства, де міністра Кассо було прирівнено до автомобіля, що віхав у посудну крамницю й потовк в ній геть-чисто все. Хоч на суді й не доведено, що ці слова належать кому-небудь з членів ради міністерства, проте суд виправдав Скроботова. Мораль цього епізоду дуже ясна. Коли потрібні ще інші докази розвитку нашої культури, то можна послатись на нове явище останніх років – хуліганство.

Необережно зробив голова бюджетної комісії, що пустився в широке й небезпечне море загальних висновків. Краще було б триматися берега й оперувати виключно над числами. Це було б менш імпозантно, але зате й далеко безпечніше [38].

38. Рада. – 1912. – № 101, 3 мая (16 травня).

В Лубнях місцеве сільсько-господарське товариство впорядило 11 мая день „житнього колосу”.

За кілька днів громадянство було оповіщено про це афішами та відозвами з закликом жертвувати на голодних. Жертвували дуже охоче; «союзники»-ж радили не жертвувати, кажучи, що це збирають гроші на революцію (!!). Зібрано всього коло 1600 карб. Великих жертв не було [39].

39. Рада. – 1912. – № 110, 16 мая (29 травня).

МАКІЄВКА (на Донщині).

День «житнього колосу».

Посілок наш стоїть на приватній землі. Колись земля ця належала поміщикові Гловайському, а тепер належить французькому товариству «Русский горный и

металлургический уніон». Тут багато великих і малих шахт, на яких здобувають кам'яного вугілля (курного) приблизно 60 мільйонів пудів на рік, величезний металургічний завод і завод, де одливають з чавуну всякі труби; торгівля те-ж велика; єсть поштово-телеграфна контора, два банка, дві приватних гімназії – хлоп'яча й дівоча. На прикінці априля, тут було улаштовано комітет для збору жертв на допомогу голодним. На чолі комітету став вчитель місцевої рудничної школи п. Хованський. Так званий «День житнього колосу» 4 був призначений на Зелені свята – 13 й 14 мая. Було заготовлено 120 карнавок і кодо 25 і тисяч штучних квіточок з житніми і колосками. Годин коло 10 дня почала виходити парами молодь, яка взяла на себе обов'язок збирати жертви; пари розійшлись хто куди був призначений: де які по посілку, а де які на шахти та на заводи. До вечора в посілку всі колоски були розпродані і де які збірщики брали живі квітки, котрі теж швидко розпродувались. По підрахункові виявилось, що всього зібрано 3568 карб. 78 коп., видатків, по впорядженню дня колосу було 446 карб. 45 коп., а чистого прибутку зосталося 3122 карб. 38 к.; гроши ці одіслано у таганрозьке казначейство [40].

40. Рада. – 1912. – № 120, 27 мая (9 червня).

ХОРОЛ (на Полтавщині).

Діяльність музично-драматичного товариства.

В февралі місяці минулого року сповіщалось в „Раді“, що після 4-х річної сплячки „Хорольское музикально-драматическое Общество“ прокинулось. Вибрано нове правління, на котре покладались великі надії. Зразу-ж після виборів хотіло Правління влаштувати для своїх членів літературну вечірку, але справник не дозволив, бо старого Правління не було, а нове ще не затвержено губернатором. Після цього енергія правління все таки не впала; засідання його відбувались щотижня. Рішили влаштувати свято білої квітки, житнього колосу, лотерею аллегри на користь пострадавших від неурожаю, але все це лишалось гарним пориванням [41].

41. Рада. – 1913. – № 10, 12 января (25 січня).

Голод в Грузії.

Кавказькі газети пишуть, що в 1914 році Грузії (Мінгрелії) загрожує великий голод, бо кукуруза, що майже тільки її там і сіють, зовсім не вродила. Дошова година, що тяглась без перерви ще з осені минулого року до цьогорічної весни, пошкодила посівам. А після дощів почалась велика спека. Земля потріскалась, Кукуруза і інші рослини загинули. Коли й далі не буде дощів, загине й виноград і тоді населення зостанеться зовеш без хліба [42].

42. Рада. – 1913. – №196, 28 августа (10 вересня).

Піклування про голодних.

В кустанайському повіті переселенці вже п'ять років голо дають, хоч весь час одержують продовольчу допомогу.

Цього року у переселенців знов голод. Уряд допоміг їм вже, але все це не задовольнило нужди. Пояснюється це тим, що місцева губернська адміністрація завше запізнюється з допомогою переселенцям. Так, ні разу в свій час не складено було списків кому видавать продовольну допомогу. Так і цього року, хоч серед голодних переселенців почалися давно злидні, де-хто хворіє на цингу і тиф, але адміністрація ще й досі не склала списків. Переселенці вже ходили, прохали. Але коли буде складено списки – невідомо. (Д.) [43].

43. Рада. – 1913. – № 244, 25 октября (8 листопада).

Отже, в газеті «Рада» надруковано величезну кількість статей про влаштування «дня «житнього колосу»» в містах, губерній України, всієї Російської імперії.

РОЗДІЛ 4. ХАРКІВСЬКЕ «УТРО» ПРО ДЕНЬ «ЖИТНЬОГО КОЛОСУ»

Голод.

«День колоса ржи».

Обществу охранения народного здоровья в Харькове разрешено устройство в пользу голодающих «дня колоса ржи»[1].

1. Утро. – 1912. – № 1552, 20 января.

Голод.

Петербург.

Общество охранения народного здоровья решило устроить день «колоса ржи».

Весь сбор с которого поступить в пользу голодающих. Между прочим, такие «дни» будут устроены в Одессе, Харькове и Киеве [2].

2. Утро. – 1912. – № 1555, 24 января.

Министерство внутренних дел отказало комитету по организации дня «Колоса ржи» утвердить значок с надписью: «Голодающим от Петербурга», требуя заменить словами «Пострадавшим от неурожая» [3].

3. Утро. – 1912. – № 1559, 28 января.

ГОЛОД.

В залах Императорского Зимнего Дворца открыт прием вещей в пользу пострадавших от голода.

*

На среду назначен день продажи «Колоса ржи».

Идет деятельная подготовка.

В организации и осуществлении намеченной цели участвуют 4000 человек.

*

Прибывший из специальной поездки член самарского отдела общества охранения народного здоровья Гладышев ужасными красками рисует картину голода, сплошь охватившего крестьянское население Самарской губернии.

Необходима немедленная повсеместная помощь, — иначе многие тысячи людей обречены на неминуемую и близкую смерть [4].

4. Утро. – 1912. – № 1578, 21 февраля.

Советом министров запрещено делать сборы в день «Колоса ржи» в казенных учреждениях [5].

5. Утро. – 1912. – № 1579, 22 февраля.

Сборщики средств в пользу голодающих у здания Городской думы в День колоса ржи. Санкт-Петербург. 22 февраля 1912 г.

Вчера в Петербурге состоялся день «Колоса ржи».

С самого раннего утра по всему городу разсыпались продавщицы с корзинами.

Рабочие по пути на заводы и фабрики охотно раскупали стебельки колосьев, украшая ими свои костюмы, шляпы.

По центральным улицам столицы двигалась непрерывная толпа публики, украшенная колосом. Корзинки быстро пустели.

На улице не было ни одного человека, кто бы не украсил себя ржаным стебельком.

В Петербурге давно не видели такого оживления, какое было вчера, того приподнято радостного настроения, которое царило среди публики.

Цветами и колосьями украсились генералы, городовые, извозчики, ломовики, рабочие, дворники, нищие, искалеченные...

Отношение к продавщицам все время было самое хорошее, в особенности со стороны рабочих.

В течение дня было принято много больших пожертвований.

Только в казенных учреждениях продавщицы „Колоса ржи“ были встречены нелюбезно.

В течение дня было отмечено много умильных картинок. Когда стебельки были уже распроданы, публика охотно жертвовала пяточки и гривеники. Жертвовали положительно все, не исключая даже босяков и нищих.

Праздник «Колоса ржи» был устроен, как известно, в пользу голодающих [6].

6. Утро. – 1912. – № 1580, 23 февраля.

Результаты.

В общем день „Колоса ржи“ прошел чрезвычайно удачно. К вечеру в продаже колоса приняли участие 11 членов Государственного Совета. В главный совет по устройству „дня“ пришел один из членов Государственного Совета, взял кружку и со словами: „Хотя я и стар, но народному делу рад послужить“, ушел на улицу; возвратившись, принес кружку, в которой было несколько сот руб. Один из видных членов министерства внутренних дел опустил в кружку 500 руб. Княгиня Кантакузен, стоя на автомобиле на Невском проспекте, успешно собирала пожертвования: в одной кружке, напр., оказалось 1100 р. и в трех других – по 400 руб.

Городское кредитное об-во в день „Колоса ржи“ пожертвовало 10 тыс. р. в пользу голодающих. На Путиловском заводе собрано 3700 руб.

Максимальный сбор одной кружки – 3685 руб. [6].

6. Утро. – 1912. – № 1580, 23 февраля.

Столичные газеты переполнены описаниями различных фактов, имевших место во время устроенного третьего дня в Петербурге дня „Колоса ржи“.

На многих заводах рабочие отчисляли в пользу голодающих 10 % своего дневного заработка. На некоторых заводах рабочие решили выйти на работу в

ближайшее воскресенье и заработок отдать – голодающим. Многие опускали в кружки свои обручальные кольца. Опуская деньги в кружки, рабочие особенно настаивали на том, чтобы собранные в пользу голодающих суммы шли по назначению не через посредство «Красного Креста». На Морской улице ехавший в карете пожилой господин, занимающий важное служебное место, велел кучеру остановиться, позвал продавщиц «колоса ржи» и стал кричать им: – Вы богохульные анархисты! Производите незаконный сбор! Вас надо отправить в участок и выпороть!.. Солдаты гвардейского полка, узнав, что заготовленных для продажи колосьев не хватает, энергично разобрали солому, отыскали в ней сохранившиеся колосья и принесли их в комитет. Какая-то полунищая старушка опустила в кружку пятак, перекрестилась и поцеловала данный ей колос. Одна дама, увидев это, заявила, что тысячу рублей, которые она несла в банк, она, тронутая примером, отдает голодным. Вся печать отмечает поразительное единодушие и теплоту, с которыми население отнеслось к устройству дня «колоса ржи». Только „Земщина“ в обычно грязном тоне пытается опорочить сбор и, быть может, памятуя о собственных „темных деньгах“, старается набросить на инициаторов „дня“ и сборщиков тень подозрения в том, что они употребят собранные деньги на политические цели. Сбор производился не только в Петербурге, но и в окрестностях – в Сестрорецке, Царском Селе и Кронштадте. По приблизительному подсчету, собрано около 100.000 рублей.

В некоторых клубах за игорными столами отчисляли определенный процент в пользу голодающих. Извозчики, перевозившие продавщиц колоса из одного района в другой, отказывались от платы.

Министр путей сообщения запретил продажу „колоса ржи“ в помещениях машиностроительного завода Николаевской дороги [7].

7. Утро. – 1912. – № 1581, 24 февраля.

Вчера в Петербурге состоялся день «Колоса ржи».

В пользу голодающих...

Успех огромный. Очевидцы сообщают:

– В Петербурге давно не видели такого оживление, какое было вчера. Давно уже не было такого приподнято радостного настроения, какое парило среди публики. Цветами и колосами украсились генералы, городовые, извозчики, ломовики, рабочие, дворника, нищие, искалеченные...

(Недоставало только голодных).

Город выглядел по-праздничному.

*

А в самом деле – чем не праздник?

Да еще с карнавалом.

В честь:

– Голода.

Самый национальный праздник.

Ц. Смоляков [7].

7. Утро. – 1912. – № 1581, 24 февраля.

Столичные газеты переполнены описаниями различных фактов, имевших место во время устроенного третьего дня в Петербурге дня „Колоса ржи“.

На многих заводах рабочие отчисляли в пользу голодающих 10 % своего дневного заработка. На некоторых заводах рабочие решили выйти на работу в ближайшее воскресенье и заработок отдать голодающим.

Многие опускали в кружки свои обручальные кольца.

Опуская деньги в кружки, рабочие особенно настаивали на том, чтобы собранные в пользу голодающих суммы шли по назначению не через посредство «Красного Креста».

На Морской улице ехавший в карете пожилой господин, занимающий важное служебное место, велел кучеру остановиться, подозвал продавщицу «колоса ржи» и стал кричать им:

– Вы богохульные анархисты! Производите незаконный сбор! Вас надо отправить в участок и выпороть!..

Солдаты гвардейского полка, узнав, что заготовленных для продажи колосьев не хватает, энергично разобрали солому, отыскиали в ней сохранившиеся колосья и принесли их в комитет.

Какая-то полунищая старушка опустила в кружку пятак, перекрестилась и поцеловала данный ей колос. Одна дама, увидев это, заявила, что тысячу рублей, которые она несла в банк, она, тронутая примером, отдает голодным.

Вся печать отмечает поразительное единодушие и теплоту, с которыми население отнеслось к устройству дня «колоса ржи». Только „Земщина" в обычно грязном тоне пытается опорочить сбор и, быть может, памятуя о собственных „темных деньгах", старается набросить на инициаторов „дня" и сборщиков тень подозрения в том, что они употребят собранные деньги на политические цели.

Сбор производился не только в Петербурге, но и в окрестностях – в Сестрорецке, Царском Селе и Кронштадте. По приблизительному подсчету, собрано около 100.000 рублей.

*

В некоторых клубах за игорными столами отчисляли определенный процент в пользу голодающих.

Извозчики, перевозившие продавщиц колоса из одного района в другой отказывались от платы.

*

Министр путей сообщения запретил продажу „колоса ржи" в помещениях машиностроительного завода и Николаевской дороги [7].

7. Утро. – 1912. – № 1581, 24 февраля.

ЛОХВИЦА, Полтавской губ.

День «Колоса ржи».

Совещание табаководов.

Лохвицкое сельскохозяйственное о-во возбудило пред губернатором ходатайство разрешении устроить день «колоса ржи» в пользу голодающих.

25-го и 26-го февраля в Лохвице состоится совещание о мерах к улучшению условий сбыта табака-махорки.

В совещании примут участие правительственные специалисты [7].

7. Утро. – 1912. – № 1581, 24 февраля.

Союзники и «Колос ржи».

По сведениям газет. Петербургские союзники, на многих заводах в день «Колоса ржи» все время старались помешать сбору пожертвований.

Союзники не стеснялись уверять, что половина всего сбора идет в пользу сборщиков. На некоторых заводах союзники разбрасывали листки, напечатанные на гектографе и содержащие гнусные нападки по адресу инициаторов [8].

8. Утро. – 1912. – № 1582, 25 февраля.

В главном совете союза русского народа состоялось экстренное совещание, которое было посвящено обсуждению вопроса о проекте публичных выступлений с обличием организаторов дня «колоса ржи». Союзники выдвигают ту мысль, что сбор с «колоса ржи» в большей доле направлен на организацию предвыборной кампании.

После продолжительного обсуждения предложения, направить вопрос о сборах в законодательные учреждения, решено выступления отложить впредь до представления отчета о сборе [8].

8. Утро. – 1912. – № 1582, 25 февраля.

Голод.

Своеобразное преступление.

„Речь" пишет, что скромной камере земского начальника Царевского уезда, Астраханской губ., суждено скоро привлечь внимание всей России, и даже всего цивилизованного мира. В этой камере будет слушаться дело по обвинению некоего Кошелева в раздаче муки голодающим.

Сущность преступления заключается в том, что раздававшаяся Кошелевым мука была куплена на средства, пожертвованные вольно-экономическим обществом.

Оказывается, говорить „Речь", что раздача муки, купленной на деньги вольно-экономического общества, в Царевском уезде почитается нарушением закона.

Газета иронизирует: «надо думать, что законность восторжествует и раздатчик ядовитого средства понесет заслуженную кару» [9].

9. Утро. – 1912. – № 1583, 26 февраля.

«СЫТЫЙ ГОЛОДНОГО НЕ РАЗУМЕЕТ».

В „Речи" один из сборщиков в пользу голодающих в день «Колоса ржи» рассказывает, что он зашел со своей кружкой в Невскую Лавру. Монахи встретили сборщика весьма недружелюбно и отказывались от покупки «колоса». Один монах заявил при этом: „я сыт!" Сборщик на это ответил: „но голодных тысячи!" Монах, повернувшись к сборщику спиной, сказал: «сытый голодного не понимает» [9].

9. Утро. – 1912. – № 1583, 26 февраля.

Злобствующий нововеоменец.

Меньшиков в «Новом Времени» заявляет, что правительство совершило серьезную ошибку, допустив день „колоса ржи".

Собранные деньги, по мнению нововеоменского публициста, являясь каплей в море, куплены ценою политической демонстрации, ибо цель сбора – не помощь голодным, а желание рекламировать голод и доказать неспособность правительства бороться с ним.

Опорачивая деятельность общества охранения народ, здоровья, являющегося, по мнению Меньшикова, сбором либералов, прикрывающихся ученым уставом, публицист доказывает, будто-бы нет гарантий, что собранное не попадет в кассу жидо-кадетских революционных организаций. Далее Меньшиков инсинуирует на учащуюся молодежь, утверждая, будто-бы среди учащихся есть воры, а потому гораздо лучше, если сборами занимаются «ее превосходительства начальницы губерний», ибо тогда есть гарантия, что деньги пойдут по назначению. По мнению Меньшикова, психология дней «колоса ржи» «белого цветка» основана на использовании дурных чувств общества. В эти дни устраивается родъ праздника, пикника. Это делается с целью дать возможность обывателю порисоваться. Покойный П.А.Столыпин, по утверждению нововременца, не допустил-бы после «темной истории» с сбором в день «белой ромашки» – «колоса ржи». Дальше Меньшиков доказывает, что подобная помощь голодающим развращает народ, который научается жить на чужой счет. Народу следует, говорить публицист, давать не хлеб, а труд.

Меньшиков доказывает, что милосердие и благотворительность – не дело общественное. Это дело частное и правительству не следует отпускать для помощи голодающим денег. Особенно возмущается Меньшиков допущением участия в деле помощи голодающим земского третьего элемента. Нововременец предвидит в теперешней постановке помощи всевозможные беды, вплоть до экспроприаций, грабежей, «иллюминаций» [9].

9. Утро. – 1912. – № 1583, 26 февраля.

Голод.

Закончен подсчет денег, собранных в „день колоса ржи“. Собрано 180 тыс. руб. Из них 10 т. уже отправлено въ Самарскую губернию [10].

10. Утро. – 1912. – № 1584, 28 февраля.

В общем собрании организаторов дня „Колоса ржи“ докладчик по отчету сенатор Иванов выступил с резкой отповедью против гнусной клеветы и инсинуаций

Меньшикова, голословно обвинившего устроителей „дня" и сборщиков пожертвований в ирисвоении собираемых денег и использовании их в своекорыстных и узко-партийных целях.

Сенатор Иванов предложил: организовать специальный комитет из представителей всех слоев общества для контроля и отчетности по приходу и расходу устройства дней „Колоса ржи", а также обязать местные комитеты, работающие в голодных губерниях, строгою и регулярною отчетностью о получаемых суммах.

Эта мера, по мнению докладчика, раз навсегда заткнет рот клеветникам и инсинуаторам, подобным Меньшикову, который не задумывается обвинять в воровстве людей, ни в чем не заподозренных и безкорыстно отдающих свой труд на благо народа [10].

10. Утро. – 1912. – № 1584, 28 февраля.

Харьков, 28-го февраля 1912 г.

Трусость подлости.

Хотя трусость вообще качество некрасивое, но все же и она имеет известные градации, и не трудно отличить трусость, являющуюся результатом явной опасности, от трусости животной, не имеющей никаких оснований и влекущей за собою тяжелые последствия.

Такого рода трусость можно назвать подлою.

Пример.

В настоящее время миллионы людей в нашей родине, вследствие недорода влчат полуголодное, а в иных местах даже голодное существование.

Правительство, законодательные учреждения и общество, по мере сил и возможности, стараются понизить это тяжкое бедствие, путем оказания помощи голодающему населению.

Между прочим, правительство разрешило в Петербурге устроить день «колоса ржи», на манер разрешенного еще покойным Столыпиным дня «белой ромашки», для сбора денег с целью борьбы с туберкулезом.

Как известно, никакой «революции» «белая ромашка» за собою не повлекла и в то же время дала солидные средства в пользу учреждения санаторий.

Нас спросят, почему в связи с днем «белой ромашки» мы заговорили о революции?

А потому, что этот день в свое время вызвал тревогу черной сотни, как ныне они уже прямо сбор при посредстве «колоса ржи» считают началом... революции!

Вот это мы и называем трусостью подлости.

В самом деле, каким образом могут быть потрясены основы государства от того, что на улицах продают естественные и искусственные колосья ржи?

А между тем нововременский обер-фискал Меньшиков прямо утверждает, что колос ржи – это революция!

Он говорит, например, что «собранные день, являясь каплею в море, куплены ценою политической демонстрации, ибо цель сбора – не помощь голодающим, а желание рекламировать голод и доказать неспособность правительства бороться с ним»...

Общество народного здравия, по инициативе которого учрежден день «колоса ржи», обвиняется в либерализме, вследствие чего «нет гарантии, что собранное не пойдет в кассу жидо-кадетских революционных организаций».

Далее Меньшиков измышляет такую гадость, что будто бы среди учащейся молодежи есть «воры» и потому гораздо лучше, если сборами занимаются «их превосходительства начальницы губерний».

Наконец, бывший «народник» и ныне проливающий слезы о «народе» говорит, что «помощь голодающим развращает народ, который приучается жить за чужой счет».

Таким образом, обуянный ни на чем не основанной паникой, Меньшиков обрекает массы людей, быть может, на голодную смерть.

Разве это не трусость подлости?

Разве есть в этой трусости какой-нибудь признак человечности?

Это уже чисто животный страх, та глубина нравственного падения, ниже которой падать некуда [10].

10. Утро. – 1912. – № 1584, 28 февраля.

Киев.

Губернатор запретил в день «колоса ржи» продавать эмблемы ржи в правительственных учреждениях, на фабриках и заводах [10].

10. Утро. – 1912. – № 1584, 28 февраля.

Из Киева сообщают:

На улицах появилось много нищих, пришельцев из голодных губерний, преимущественно – из Казанской и Саратовской. Побираются старухи и дети. Собранную милостыню отправляют на родину, голодающим родственникам и односельцам [10].

10. Утро. – 1912. – № 1584, 28 февраля.

Учащиеся киевской духовной семинарии отказались от утренней булки и третьего обеденного блюда, чтобы сбереженные на этом деньги внести в фонд помощи голодающим [10].

10. Утро. – 1912. – № 1584, 28 февраля.

К борьбе голодом.

Воспитанники петербургской духовной семинарии отказались от булок к утреннему чаю, а также от третьего блюда за обедом, с тем, чтобы сбереженные таким образом деньги отдавались в пользу голодающих. Ректор, однако, не согласился разрешить подобные отчисления,

мотивируя тем, что петербургский градоначальник запретил делать какие-либо сборы в пользу голодающих в учебных заведениях [11].

11. Утро. – 1912. – № 1585, 29 февраля.

Меньшиков о „Колосе ржи”.

Меньшиков в „Новом Времени” поместил статью, в которой резко обрушился на организованный комитет по устройству дня „Колоса ржи” в пользу голодающих от неурожая.

Нововременский журналист считает день „Колоса ржи” первым актом предвыборной кампании.

Далее Меньшиков говорит: „Еще при жизни П.А.Столыпина было решено не допускать использования голода в целях предвыборной борьбы. Выстрел 1 сентября поставил точку в героической обороне государства от жидокадетской осады. Эпопея борьбы с революцией кончилась, началась старая мелодрама – система ухаживания, уступок, приспособление власти к обществу. Снова выдвинулось течение, приведшее к 1905 г.“

Меньшиков настаивает на учреждение тщательного надзора за подобными „Колосу ржи” сборами. „Хотя, говорит Меньшиков в заключение, – невозможно подвергнуть надзору соус, подь которым голодному народу подается пожертвованный хлеб.

В этом же номере „Нового Времени”, рядом со статьей Меньшикова, помещена другая статья, в которой выражается глубокая признательность и благодарность организаторам „Колоса ржи”. В этой статье газета доказывает, что „большое дело сделано весьма опрятными руками и никому в голову не может придти мысль о каких-либо злоупотреблениях [11].

11. Утро. – 1912. – № 1585, 29 февраля.

Российская самобытность.

Харьков, 29-го февраля 1912 г.

Не только будущему, но и современному историку России из европейцев немислимо понять многих самобытных явлений из русской жизни. Не угодно-ли, например, вдолбить в голову европейцу, что не всякий хлеб или не всякую муку можно выдавать голодающим. Он, европеец, конечно, поймет приведенное положение в том смысле, что нельзя кормить голодающее население ядовитым, тухлым, вообще испорченным хлебом или мукою, и ему, европейцу, даже в голову не может прийти то соображение, что, помимо негодности продуктов, могут быть и другие обстоятельства, препятствующие кормлению голодных: и хлеб, и мука могут быть безукоризненны, а между тем, выдав их, вы совершаете преступление. Российская самобытность требует не только доброкачественности продуктов, а самое главное – благонадежности лиц и учреждений, которые эти продукты жертвуют или выдают для приобретения их за деньги. Неблагонадежные этим заниматься не могут. При чем тут «благонадежность»?! – воскликнет европеец: не все-ли равно, кто дает? Ведь, суть состоит в том, чтобы накормить голодающих?.. И, несомненно, европеец не поверит вышеизложенному теоретическому выяснению российской самобытности. Он потребует фактов. И русская жизнь может дать им сколько угодно. Вот один из них. В Царевском уезде, Астраханской губернии, некий г. Кошелев стал раздавать голодающим хлеб и муку. Голодающие, конечно, потребляли то и другое и были весьма признательны г. Кошелеву. Как вдруг последнего привлекают к ответственности по 29 ст. устава о наказаниях... Г.Кошелев, понятно, изумлен: «за что?...», «почему?...» – задается он вопросом.

Что-же оказывается? А вот что: г. Кошелев имел преступную дерзость покупать хлеб и муку за деньги, которые ему присланы были Вольным-экономическим обществом... Последнее же фигурирует в числе крайне неблагонадежных... Если бы этот факт имел место сто лет тому назад, можно было бы его как-нибудь объяснять и посмеяться нелепым условиям, в которых жили наши предки. Но что сказать о нем сейчас, когда у нас уже «конституция», «парламент», «народное

представительство»? Как теперь переварить подобное явление? Пожалуй, оно и теперь «было бы смешно, если-бы не было так грустно»... Ведь, дело идет о голодающих, о поддержке населения в самый критический момент его жизни, когда, казалось-бы, вся Россия должна объединиться для борьбы с грозным бедствием. А вот подите-же! Российская самобытность знать ничего не хочет и вдвигает палки в колеса при самых непонятных обстоятельствах [11].

11. Утро. – 1912. – № 1585, 29 лютого.

Голод.

В Вольном экономическом обществе.

С мест, постигнутых неурожаем, все продолжают поступать мрачные вести. Вопли о помощи часто остаются без всякого ответа, особенно со стороны покровительствуемых «благотворительных» учреждений, и нужда принимает ужасающие размеры, как сообщает «Речь». Для характеристики отношения общества Красного Креста к просьбам о помощи приводим сообщение, полученное Вольным экономическим обществом от мензедннской уездной земской управы. Предвидя наступление бедствия, управа, еще в октябре минувшего года, испросила полномочие земского собрания на ходатайство перед главным управлением Красного Креста об отпуске средств на открытие школьных столовых. Ходатайство это было представлено управой по телеграфу 17-го октября, но до настоящего времени не получило удовлетворения. Между тем из уезда с каждым днем от учащихся идут сообщения о растущей нужде, о неотложной помощи. Во многих школах ученики отправились «в кусочки» или остаются без хлеба целыми днями. В уезде усиливаются тиф и цынга. Число нуждающихся в питательной помощи в 120 земских и министерских школах Мензелннского уезда, Уфимской губ., достигает 5000 чел. На средства же частной благотворительности открыто с 1 февраля 12 школьных столовых на 700 детей. Из той же Уфимской губ., Златоустовского уезда, из села Месятутово женщина-врач Н. В. Земляницыпа сообщает В. э. обществу, что

местные санитарные попечительства заваливают просьбами о помощи. «Мы же, врачи, беспомощны, так как земство само не ожидало голода в Златоустовском уезде». Очередное земское собрание решило, что голода в уезде не будет, и ходатайства о помощи голодающим своевременно не возбудило. Позже сообщенные врачами вести застигли земцев врасплох, и они не хотели верить, что голод уже наступил, но потом все-таки отпустили по 200 р. на попечительство. Между тем это оказалось каплей в море. «У меня в списке, пишет г-жа Землящцына, около 90 селений. В среднем в каждом селении нуждается не менее половины всего населения. Въ 15 только селах зарегистрировано около 6000 голодающих. Что же можно сделать на 200 руб.?! А голодающие все ходят и молят о помощи съ утра до вечера. Если бы вы знали, как тяжело все видеть и слышать и не иметь возможности помочь. А крестьяне думают, что им не верят, зовут к себе, чтобы убедиться, как плачут, болеют и умирают их голодные дети, падает их последняя скотина. И плачут сами – плачут кровавыми слезами... [11].

11. Утро. – 1912. – № 1585, 29 лютого.

Москва.

Ко дню «колоса ржи».

Устроителям вербного благотворительного базара в пользу городских попечительств отказано в разрешении производит сбор пожертвований на базаре в день «колоса ржи» в пользу голодающих [12].

12. Утро. – 1912. – № 1588, 3 марта.

Москва.

В пользу голодающих.

Дамский комитет при городской думе собрал около 48.000 руб. в пользу голодающих. Городом переданы комитету 25.000 руб. Комитет ассигновал из собранных средств 55.000 руб. в общеземскую организацию [12].

12. Утро. – 1912. – № 1588, 3 марта.

Голод. Жалоба на губернатора.

Уфимский предводитель дворянства князь Кугушев подал жалобу министру внутренних дел Макарову на губернатора Башилова.

В жалобе указывается, что губернатор при обезде губернии отказывается в резкой форме принимать от крестьян прошения. В одном селении крестьяне заявили, что хлеба низки, редки, – нельзя косить. Губернатор ответил: «попробуйте намылить и сбрить бритвой». На ходатайство о помощи ввиду недорода, Башилов сказал: „я не Бог и не в состоянии послать урожая и не стряпка, чтобы испечь вам хлеб, и не помещик, чтобы открыть амбары.

Князь Кугушев пишет, что губернатор глумится над волостными судьями в присутствии публики; разносит земских начальников за оправдательные приговоры и незначительные наказания; запрещает в губернском присутствии обмен мнений, требуя утверждения заготовленных заранее резолюций.

Губернатор, как говорится в жалобе, заявил себя непримиримым врагом земства [13].

13. Утро. – 1912. – № 1591, 7 марта.

Запрещение дня „Колоса ржи“.

Из Бердичева сообщают, что губернатор запретил устройство там дня „Колоса ржи" [13].

13. Утро. – 1912. – № 1591, 7 марта.

Меньшиков в „Новом Времени», ссылаясь на предсказания метеоролога Грибоедова о предстоящей в России засухе, грозящей огромным голодом, требует от правительства принятия героических мер.

Нововременец пользуется случаем поговорить на свои излюбленные темы о евреях и премьере.

Евреи, по мнению Меншикова, могут вывезти весь русский хлеб за границу и тем вызвать хлебный кризис. Поэтому „необходимо провести блестящую идею покойного П.А.Столыпина о национализации торговли.

Меншиков упрекает министерство финансов вообще и Государственный банк в частности в том, что „евреи внедряются в хлеботорговлю”.

Нововременский публицист увлекся травлей евреев до того, что оросительные приспособления, выдвинутые им самим так недавно в вопросе борьбы с голодом в первую очередь, он теперь отодвигает на второй план, считая первейшей задачей борьбу с евреями.

Далее Меншиков нападает на премьера, „гордящегося миллиардным запасом свободной наличности”.

По этому поводу публицист говорит: „Нерасходуемый капитал – это капитал не существующий” [13].

13. Утро. – 1912. – № 1591, 7 марта.

Полтавская жизнь.

ПОЛТАВА.

День «колос ржи».

В здании полт. отд. Императорского технического об-ва 5 марта окончательно решено устроить в Полтаве 2 апреля день «колоса ржи». Организация дня будет разработана особой комиссией.

Кроме того, 7 апреля решено устроить в помещении губ. земской управы, вечер в пользу голодающих, причем намечено, что в главном зале состоится концерт, при участии крупных сил, специально приглашенных из других городов, не ограничиваясь местными. В различных-же залах и кабинетах земского дома будут устроены разнообразные оригинальные развлечения: кабаре, фотография и т. д. [14].

14. Утро. – 1912. – № 1592, 8 марта.

День „Колоса ржи“ в Киеве.

«День колоса ржи» прошел с большим успехом. Уже в шестом, часу утра на улицы Киева высыпало более 700 пар сборщиков и сборщиц. Среди них преобладала учащаяся молодежь. В сборе участвовали также видные представительницы местного высшего общества, городские гласные и друг. Обращали на себя внимание убранные колосьями ржи автомобили. Около полудня на Крещатике появилась запряженная волами телега, разукрашенная снопами. В телеге сидели сборщик и сборщица в украинских костюмах. До 10 час. утра было роздано сборщиками свыше полумиллиона значков и колосьев. К полудню стал ощущаться недостаток в значках. Из всех правительственных, учреждений доступ сборщикам был разрешен лишь в помещение военного суда. Одна пара была даже допущена в совещательную комнату.

Ректор университета запретил производить сбор в корридорах университета. Зато в политехникуме сбор шел интенсивно. Управление Юго-Западных дорог обошли 12 пар сборщиков. Они посетили все службы, наградив значками решительно всех. Некоторые железнодорожные служащие из союзников жертвовали с оговоркою: «Даем не из сочувствия, а чтобы доставить удовольствие хорошеньким сборщицам». Часть мировых судей прислала комитету по устройству «дня колоса ржи» пожертвования от примирившихся в течение этого дня тяжущихся. В комитет поступают крупные пожертвования из провинции по почте и по телеграфу. Большой успех имел сегодняшний номер «Киевской Почты», значительная часть которого заполнена мыслями и афоризмами киевских общественных деятелей по поводу значения дня колоса ржи. Вечером, в виду недостатка значков и колосьев, продавались живые цветы, продажа которых бойко шла во всех театрах. Успех дня превзошел все ожидания [15].

15. Утро. – 1912. – № 1594, 10 марта.

Праздник человечности.

Как и в Петербурге, день «колоса ржи» прошел в Киеве с выдающимся успехом. За исключением трех четырех уродов, отбросов рода человеческого, не нашлось никого, кто бы отказался опустить в кружку сборщиков свой грош в пользу голодающих.

Появление сборщиков на улицах двух пока городов имеет двоякое значение: во 1-х принцип – «не суйтесь! мы – сами...» потерпел несомненное поражение.

Не смотря на крупные ассигновки, на общественные работы и не особенно значительные, как нас уверяли, размеры голода, крестьяне с истинно мужицкой неделикатностью не удовлетворяются казенной помощью и мрут. Если даже предположить, что крестьяне умирают, движимые главным обратят бунтарским чувством политического протеста, все же нельзя сказать, чего все обстоит благополучно. Какое уж благополучие, когда ее могут остановить людей от столь рискованного шага?!

Во 2-х выяснялось, что общественные сборы на голодающих не таят в себе никакой опасности для государства.

В Питере целые тысячи сборщиков разсыпались по всему городу, заглянули на самые глубокие окраины, протягивали скромные букетики всем встречным без различия пола, возраста и положения, миллионам людей напоминали о голоде – и никаких потрясений от того не произошло.

То-же и в Киеве. Здесь начальство, более бдительное, чем в столице как это часто бывает в провинции, предусмотрительно запретило сборщикам посетить фабрики и заводы. На фабриках были только поставлены после тщательного осмотра, конечно, кружки для сборов, безмолвные, жестяные кружки, неспособные вести агитации, ни даже пропаганды.

Рабочие в виде протеста отказались опускать пожертвования в эти кружки, а, дождавшись обеденного перерыва, высыпали на улицы и здесь вошли в

непосредственные сношения с живыми сборщиками. Газеты киевские отмечают, что «особенно приветливо встречали сборщиков рабочие».

И за всем тем ничего катастрофического не произошло. Ничего потрясательного не предвидится и в будущем, ибо деньги пойдут исключительно на голодающих: отчетность – полная, контроль за подсчетом и направлением сумм в широчайшей степени – в руках администрации.

Но раз его так, раз несостоятелен принцип – «не суйтесь!», раз никакими ужасами не грозит обратное положение – «помогите, чем можете!», то почему-же дни «колоса ржи» не устраиваются во всех русских городах?

Не для помощи попавшему в страшную беду крестьянству, но лишь для кормления умирающих с голоду нужны огромные суммы, нужны миллионы рублей... И Россия может и должна дать их. Беда так велика. Она не кричит, не вопит, не бьется в истерике, потому что это деревенская, не привыкшая к эффектам беда.

Корреспондент «Киев. Мысли» пишет, что одна дама ездила по голодным местам и искала голодающих, но так и не нашла, потому что не слышала криков, не поняла тишины, не заметила пустоты деревенских дворов и улиц.

Но голод что ни день становится свирепее и берет все больше и больше жертв. И умирают крестьяне тихо и просто и так-же тихо и просто сообщают об этом их односельчане.

Вчитайтесь, например, в такую бумагу, одну из многих, посланную из села благополучного Златоустовскаго уезда, – рапорт еланглинского сельского старосты: «некоторые жители дер. Еланглиной, вверенного мне общества, не имея для пропитания своих семейств хлеба, начинают пухнуть (приложен список 34 домохозяев); при осмотре означенных домохозяев находились добросовестные старики (следует 6 фамилий).

Как просто! «Начинают пухнуть...» При осмотре были шесть добросовестных стариков. Эти старики не обманут... Пухнут их односельчане, они и свидетельствуют. А завтра, быть, может, и сами начнут пухнуть. Как это просто, скромно и страшно!

И как преступно спокойно присутствовать при этом, имея возможность помочь!

Уфимский губернатор Гашилов, судя по жалобе на него предводителя дворянства князя Кугушева, с юмористической точки зрения смотрит на крестьянское горе. В ответ на жалобы крестьян, что «хлеба низки и редки и их нельзя взять на косу, губернатор посоветовал им попробовать намылить хлеб и сбрить его бритвой. На ходатайство о помощи в виду недорода он ответил: «Я ничем вам, помочь не могу. Я не Бог, чтобы я мог послать вам урожай, не стряпуха, чтобы испечь вам хлеб, не помещик, чтобы открыть вам амбары».

Как в самом деле остроумно и как смешно – брить землю бритвой, намыливать хлеб!... Как смешно даже представление о губернаторе в роли стряпухи! И сколько скромности в заявлении – «я не Бог!»

Но оставим г. уфимского губернатора с его прекрасным настроением духа, столь необходимым среди растерявшегося оть беды и горя населения, и подумаем о себе. Что нам делать?

Мне кажется, на ближайшее время ответ ясен. Нам необходимо устроить день «Колоса ржи» в Харькове.

Надо думать, что компетентные общественные организации без труда получат разрешение на устройство дня «Колоса ржи».

Нет сомнения, что тысячи юношей и девушек оть всей души предложат свои силы для осуществления сбора.

И по опыту ясно, что никто, никто не откажется придти на помощь голодающим.

Надо только вспомнить о своем долге. Нет, просто нужно дать волю своему сердцу. Этого довольно! И тогда мы и у себя устроим праздник человечности.

За дело, господа!

Владимир Вольский [16].

16. Утро. – 1912. – № 1595, 11 марта.

На голоде.

В «Речи» напечатано письмо священника с. Десяткина, Бирского уезда, Уфимской губерния, о. Петра Долонина, адресованное архиепископу волынскому Антонию. О.Долонин, между прочим, пишет:

Помогите мне, ради Христа Господа. Спасите хотя несколько семейств из моих прихожан от страшной голодной смерти. Ужасы бедствия не поддаются описанию. Сердце надрывается при виде того, что делается во многих семействах моих прихожан. Родителя просят и молят смерти своим детям, дабы не видеть страданий, а сами часто бывают готовы даже наложить на себя руки, чтобы избавиться от столь тяжелого страдания.

На борьбу с голодом выступают правительство и земство, но всего этого недостаточно, ибо голод достиг ужасающих размеров, и, несмотря на поддержку правительства и земства, многие семейства обречены на абсолютное голодание.

Кажется, продал бы все свои последние вещи и этим хотя-бы несколько облегчил страдания несчастных, но, к великому прискорбию, и сам в крайнем нужде, ничего не имею» [16].

16. Утро. – 1912. – № 1595, 11 марта.

Феодосия.

На днях городским головой решено устроить день «Колоса ржи» для собрания средств в пользу голодающих. Соответствующее прошение послано уже губернатору [17].

17. Утро. – 1912. – № 1597, 14 марта.

День «Колоса ржи» в Москве.

В 39 участках, на которые разбита Москва, состоялась раздача кружек для сбора пожертвований в день «колоса ржи», который устраивается в Москве 16 марта.

Сборщиками пожертвований состоят: не только представители учащейся молодежи, но и многие представители высших московских кругов.

В настоящее время спешно заканчиваются все подготовительные работы.

Главными руководителями являются члены сельско-хозяйственного общества и кн. Гагарина.

В квартире последней состоится на-днях великосветский концерт, с участием лучших представителей артистического мира. Сбор будет отдан в пользу голодающих [18].

18. Утро. – 1912. – № 1598, 15 марта.

Харьков.

День «Синего цветка» прошел с меньшим подъемом, нежели день «Колоса ржи» [18].

18. Утро. – 1912. – № 1598, 15 марта.

Голод.

Омск.

Думою постановлено телеграммою просит председателя совета министра путей сообщения передвинуть вагоны с других дорог на Сибирскую дорогу для провоза кормовых продуктов. Постановлено командировать специальное лицо на места погрузки [19].

19. Утро. – 1912. – № 1600, 17 марта.

Саратов.

По отзыву киевского губернатора, не допущена до заведывания столовыми для голодающих Колокольцовской волости, Агкарсаго уезда, г-жа Лозинская, уполномоченная кружков киевских адвокатов, собравшая для этой цели 6.000 рублей [19].

19. Утро. – 1912. – № 1600, 17 марта.

Петровень, Саратовской губернии.

Земский начальник Толмачев сообщает управе о «самой острой нужде» в семи селениях Зиновьевской волости и просит оказать помощь 140 домохозяевам, положение которых, по словам г. Толмачева, действительно безвыходное [19].

19. Утро. – 1912. – № 1600, 17 марта.

Симбирск.

Буинская уездная земская управа сообщает губернской, что отпущенные на содержание 190 столовых, в которых кормятся 13.016 человек, и на выдачу 480 пайков средства в настоящее время израсходованы. Положение безвыходное. Пришлось взять в долг провизии на 4.440 рублей. Буинская управа просит отпустить еще 15.000 рублей [19].

19. Утро. – 1912. – № 1600, 17 марта.

Оренбург.

Из Актюбинского уезда сюда телеграфируют: В виду невозможности найти на местах культурных людей для заведывания столовыми, приходится закрывать последние, ограничиваясь раздачей сухих пайков [19].

19. Утро. – 1912. – № 1600, 17 марта.

Красноярск.

В Абаканской и Устьшской волостях, Канского уезда, среди переселенцев, вследствие недоедания, развивается эпидемия брюшного тифа. Медицинская помощь отсутствует [19].

19. Утро. – 1912. – № 1600, 17 марта.

Нижний-Новгород.

Состоялось собрание нижегородского отдела общества охранения народного здоровья, на котором доложено об ассигновании на Нижегородскую губ. 10.000 р. из сумм, собранных на «колосе ржи» в Петербурге. Деньги эти пойдут на устройство

столовых в наиболее нуждающихся селениях Нижегородской губернии. Теперь известно, что очень обострилась нужда в Луковшовском уезде. Характерный факт сообщен о падении крестьянского хозяйства в с. Нехорошеве. В сентябре там было 1,300 голов скота, теперь осталось всего 408. – Где остальные? – спросили на собрании. – Проданы, проедены! [19].

19. Утро. – 1912. – № 1600, 17 марта.

Сумы.

Обществу попечения о бедных подано заявление, покрытое тысячами подписей об устройстве в Сумах на Пасху дня «колоса ржи» в пользу голодающих [19].

19. Утро. – 1912. – № 1600, 17 марта.

Москва.

Сегодня в течение целого дня, производился, подсчет кружек с пожертвованиями, поступившими в день „Колоса ржи“.

До поздней ночи успели подсчитать 350 кружек, в которых оказалось свыше 30000 руб.

В среднем на каждую кружку приходилось более 80 руб.

Максимальные выручки отдельных кружек достигали 900 руб. В нескольких кружках – по 300 – 400 руб.

Одна из московских биржевых артелей прислала безвозмездно 100 счетчиков для участия в подсчете кружек.

Вырученные и подсчитанные суммы вносятся в Волжско-Камский банк, где хранятся все средства общеземской организации, собранные в пользу голодающих.

Обращает на себя внимание то обстоятельство, что во многих кружках деньги оказывались завернутыми в записки, в которых выражалось сочувствие по адресу пострадавших от неурожая.

Интересно также отметить, что в этом году, по сравнению с прошлогодним праздником „белого цветка“, в кружках оказалось гораздо больше мелкой медной

монеты: жертвовали бедняки, часто – нищие, опускавшие в кружки не только копейки, но и полушки... [20].

20. Утро. – 1912. – № 1601, 18 марта.

Москва.

Сегодня, поздно вечером, выяснились результаты дня „Колоса ржи“.

Находившиеся в обращении 3.470 кружек дали 209.000 руб.

Кроме того, поступило пожертвований деньгами на сумму около 3.000 р. Есть также много пожертвований вещами. Из одной подмосковной дачной местности присланы, в виде пожертвования, сани с запряженной в них парой лошадей.

В кружках обнаружено много – около пуда – иностранной монеты разного достоинства.

В конечном итоге, день „Колоса ржи“ в Москве дал 213 – 215 тысяч рублей [21].

21. Утро. – 1912. – № 1602, 20 марта.

Итоги „колоса ржи“ в Москве.

Рекорд Петербурга побит:

В день «колоса ржи» в Москве собрано около 230,900 рублей, в Петербург – около 180.000 руб.

Надежды, что Москва побьет рекорд, оправдались.

Подсчет 3.500 кружек был закончен. В них оказалось: – 209,035 руб. 45 коп.

Кроме того, из кружек выбрано 2 пуда золота, кредиток и серебра иностранных государств.

К этому нужно прибавить опущенные в кружки несколько обручальных колец, драгоценный перстень, присланные разными лицами в комитет пожертвования, на сумму около 4.000 руб., и, наконец, стоимость присланных из Царицына саней.

Наибольший сбор оказался в кружке кн. М.Н.Гагариной – 1.090 рублей, наименьший – 1 р. 4 коп.

Интересно, как жертвовала Москва.

Золото, кредитки и купоны составили сумму в 41,137 рублем.

Серебряная монета заполнила 62 мешка, на сумму 62,000 рублей, из них 19 мешков было наполнено рублями, 11 – полтинниками, 12 – двугривенными, 13 – пятиалтынными и 7 – гривенниками.

«Медных мешков» собрано 158, из них 52 мешка с пятаками, 57 – трехкопеечных монет, 32 – двухкопеечных и 17 – копеечных, всего на сумму 11,070 рублей.

Подсчет этого громадного количества монет и кредиток, составивших 900 пудов, продолжался три дня, или 30 часов.

Всю эту сложную, тяжелую и ответственную работу совершенно безвозмездно провела Усачевская артель, высылавшая до 100 человек своих артельщиков.

Деньги перевозились на четырех автомобилях под охраной наряда конных городских.

Общеземской организацией переведено в голодные места из средств организация за счет «ржаного колоса» 100,000 руб., из них 70,000 руб. в Самарскую губернию.

Сделано это было с той целью, чтобы деньги попали на места до праздников, так как процедура подсчета денег в банке, принятых пока под ответственность артели, во всяком случае, до праздников не могла быть окончена [22].

22. Утро. – 1912. – № 1603, 21 березня.

В пользу голодающих.

Управлением общеземской организации получено уведомление о высылке ему 100 тысяч руб., ассигнованных петербургской думой в пользу голодающих и задержанных вследствие протеста градоначальника на это постановление. Петербургское по городским делам присутствие не согласилось с протестом градоначальника и утвердило постановление думы [22].

22. Утро. – 1912. – № 1603, 21 березня.

К харьковскому обществу.

– А праздника «колоса ржи» в Харькове все нет и нет...

Почему? Неужели по данному вопросу необходима какая-нибудь особая аргументация?

Ведь, голод существует и харьковскому обществу, не менее чем ростовскому, например, известно, что необходима неотложная помощь. И все таки ни с места.

Вчера г. Владимир Вольский писал: «Чем-то своим и, вероятно, очень важным занято харьковское общество, что оно не слышит обращаемых к нему призывов».

Из понятного чувства любви к своему городу хочется думать, что это так и есть. Харьковское общество занято чем-то важным. Но чем? Выборами в четвертую Государственную Думу? Но нет, о политике в Харькове сейчас слышно менее, чем когда либо. Быть может, праздник «краснаго яичка» отнял силы и внимание общественной солидарности? Тоже нет. Эти дни протекли вяло, без всякого подъема. Толпа осталась – это приходится признать – равнодушна к празднику «краснаго яичка». На улице слышались вопросы: а когда же праздник «колоса ржи»?

Допустим, что харьковское общество действительно чем-то занято, но важность и необходимость дня «колоса ржи» от этого не умаляется. Что сейчас в России есть самого важного, как не это народное бедствие? Неужели возможны аргументы... от голода? Хочется думать, что харьковская общественность не нуждается в этом.

А чем не аргумент то обстоятельство, что Харьков останется скоро единственным городом, который не устроил у себя дня «колоса ржи», этой посильной лепты народному бедствию? Москва, готовясь к этому дню, беспокоилась только об одном: во что бы то ни стало собрать больше, чем Петербург. И «сердце России» победило. Белокаменная собрала свыше двухсот тысяч рублей, поставив своего рода рекорды. Да, здесь крохотная искра зажгла гигантский костер. Ростов уже обогнал Харьков, обгоняют и другие большие и малые города.

И разве не конфуз предстоит Харькову отъезда? Сейчас в Сумах (Харьковской губернии) идет агитация за день «колоса ржи», гораздо большая, чем у нас. На страницах маленькой газеты «Сумской Вестник» (№ 29) помещены воззвания

разных кругов населения: здесь и ремесленный голова, и содержатель гостиницы, и врачи, и военные фельдера, и сидельцы винной лавки. Присоединяясь к голосу горожанская редакция констатирует, что «вопрос о дне «колоса ржи» нашел отклик в самых разнообразных слоях местного общества, и теперь только остается от слов перейти к делу».

Есть надежда, что сумчане получат «колос ржи» и таким образом уезд обтопить губернию. Какой конфуз!..

Харьков загадочно молчит. Точно не доходят до него ужасы голодной години. Точно не стучится въ его окно слезная мольба голодающего крестьянства. И не о большом, ведь, идет речь. Всего на 1 р. 20 к. можно прокормить голодающего в течение всего месяца. Всего на 1 р. 20 к. Москва собрала свыше 200 тысяч рублей, Киев – 70 тысяч рублей. А Харьков? Неужели «замерзла совесть» харьковского общества?

Приходится еще разъ назвать имена. Слова словами, но нужно же кому нибудь и действовать, фактически выполнить большую работу. В уставе харьковских обществ, к совести и долгу которых стучится народное бедствие, нет параграфа, предусматривающего настоящий голод. Но эта формальность менее всего отговорка и оправдание. На-лицо событие, выходящее за рамки уставов.

Живет и действует, ведь, еще в Харькове медицинское общество, крепкое своим славным прошлым. Так естественно ожидается съ этой стороны выступление, о которомъ твердят страницы нашей газеты. Взяв на себя инициативу устройства дня «колоса ржи», медицинское общество выполнил бы долг г. Харькова. Далее, предполагает развить энергию техническое общество. Остаются в наличности такие богатые опытом и энергией общества, как общество грамотности, общество трудящихся женщин и ряд других меньшего размера. И разве недостаточный может образоваться коллектив? Такой союз обществ в состоянии дать большой день «колоса ржи» в Харькове. Нужно только начать.

Н. Никитин [22].

22. Утро. – 1912. – № 1603, 21 березня.

Курск.

«Колос ржи».

Среди местных общественных деятелей возникла мысль об устройстве дня «Колоса ржи» [23].

23. Утро. – 1912. – № 1604, 22 марта.

Рига.

Губернатор не разрешил организовать день «Колоса ржи» [23].

23. Утро. – 1912. – № 1604, 22 марта.

День «колоса ржи».

Комитет общества трудящихся женщин возбудил ходатайство перед губернатором о разрешении устройства обществу в Харькове дня «колоса ржи» с тем, чтобы собранные деньги направлены были или московскому обществу грамотности, или общественной организации для устройства школьных столовых в местностях, пострадавших от неурожая [23].

23. Утро. – 1912. – № 1604, 22 марта.

Помощь голодающим.

Утверждено постановление харьковской городской думы 14 марта с. г. об оказании городским управлением помощи населения губерний, пострадавших от неурожая [23].

23. Утро. – 1912. – № 1604, 22 марта.

Самара.

День «колоса ржи» оправдал ожидания. 797 работавших кружек, несмотря на разные ограничения и стеснения, дали 13.815 руб. Крупных пожертвований нет: преобладает медь и серебро; редко – золото и кредитки. Отдел общества охранения

народного здоровья удовлетворен отзывчивостью на его призыв широких низших и средних слоев общества, ярко выразивших доверие общественной инициативе [23].

23. Утро. – 1912. – № 1604, 22 марта.

Ростов-на-Дону.

День «Колоса ржи» дал здесь сбор в 29.990 руб. 07 коп. [23].

23. Утро. 1912. – № 1604, 22 марта.

Кроме остальных пожертвований, поступивших в день „Колоса ржи“, в комитет по организации помощи голодающим поступил выданный частному лицу, жертвователю, исполнительный лист на довольно крупную сумму. Решено взыскать с должника и внести взысканную сумму в общий фонд помощи голодающим [23].

23. Утро. 1912. – № 1604, 22 марта.

День «Колоса ржи».

Г. Харьковский губернатор не разрешил обществу трудящихся женщин устройство в пользу голодающих для «Колоса ржи» [24].

24. Утро. – 1912. – № 1606, 24 марта.

Голод.

ОМСК.

День «Колоса ржи» в Омске дал около 10.000 руб. [24].

24. Утро. – 1912. – № 1606, 24 марта.

Из Оренбурга сообщают, что бывший земский начальник Богатько, на-днях подавший в отставку, заявил о краже у него 13.000 р., предназначенных для голодающих [24].

24. Утро. – 1912. – № 1606, 24 марта.

ПОЛТАВА.

„Колос ржи“.

Приготовления к дню „Колоса ржи” идут усиленным темпом. Из уездных городов получают сведения о желании также устроить день „Колоса ржи”. Так, предполагается устройство дня в Ромнах и Лохвице [24].

24. Утро. – 1912. – № 1606, 24 марта.

Пожертвования в пользу голодающих.

В контору газеты «Утро» поступило пожертвование в пользу голодающих от студентов медицинского V курса: Атаков, Скрипин, Соболев Залесов, Васильев, Д.Кочерьянц, Беленький, Батиевский, Н.Б., Т.М., М.М., Соколов, Колчицкий, Николаев, Забавников Н.П., Аваш, С.В., П.К., Захер, Парухов, С., Бунаков, Кащеев, Барков, Мандельс, Яровицкий, Романов, Рабинович, Янсон, Красовский. Побережный, Ткачев, Орлов, Чейшвили, Шарецкий, Маркович, Евнин, Шевченко, Кедровский, Бронз, Лашин, Корхов, Браунштейн, Верецкий, Сомхянц, А.Т., Б., Кирзнер, Калиф, Джапаридзе, Джафаров И., Жученко, Богданов, Васильев, Ундрец, Розанов. Семенов И., Наседкин, В.К., Беденко, Марковъ М., Харциев, Сергеев, Братчиков, Борщевский, Любинская, Оршанский, Трицкау, Червонский, Донецкий, Леневиц, Брославский, Марков В., Протопопов, Капустин, Ленивов, Платонов, Снурников, Домонтович, Саркисянц, Дотм, Троицкий, Дробышев, Керестеджианц Тулман, Державин, Минасянц, Желнин, Шеянов, Бялобрежский, Свечников. Цинкин, Пузанов В., П.А.Н., Кузнецов, Фаерман, С.Т., Паши, Ефр., Горсоев. Аришев, Вайндаум, Шкуратов, Виленкин, Хозацкий. Яхонтов, Н.Попов, Ласкин, Джафаров, Чиковани, Смирнов. Менц, Здравомыслова, Самойлов, Фиингеров, Симонович, Чикановская, Миларао, Бабенко, Забавниковъ А., Крейнес, Сухов, Добрецкий, В.Педан, Е.Ф.П., Раевский, Зайцев, Бабалян, Беневольский, Фамилис, Барсук, Папков, Титов, Овчаренко, Юрченко, Трунов А., Ак., Пузанов Ив., Иванов П., Брук, Воеводин, Бобровский, Кауфман, Пашиц, Н., Ильинский, Пржевальский, Гребенник, Иозефович. Итого 80 руб. И от учеников школы Платоновой 9 руб., всего

89 руб., которые и переданы полностью в харьковское отделение Императорского русского технического общества [24].

24. Утро. – 1912. – № 1606, 24 марта.

Голод.

Министр внутренних дел Макаров ходатайствует перед Гос. Думой о новой ассигновке для голодающих в размере 22 милл. руб. [25].

25. Утро. – 1912. – № 1611, 31 марта.

Воззвание Илиодора.

В газетах помещено длинное, горячее воззвание Илиодора к людям всех сословий, возрастов и вероисповеданий помочь голодающим [25].

25. Утро. – 1912. – № 1611, 31 марта.

В Ставрополе день «колоса ржи» прошел блестяще.

Предварительный подсчет – 5.000 рублей [25].

25. Утро. – 1912. – № 1611, 31 марта.

Накануне дня «колоса ржи».

Завтра, 2-го апреля, день «колоса ржи».

Роздано 150 кружек для сбора пожертвований в разных частях города. 100 кружек имеется в запасе.

Главный штаб помещается в здании губ. земской управы. Однодневная газета «Колос ржи» выйдет сегодня, 1-го апреля. Возможно, в ней будет помещена статья находящегося теперь в Полтаве писателя В. Г. Короленко, о чем редакционный комитет просил писателя. В полтавское земство поступил целый ряд крупных пожертвований: харьковское земство 23.000 р., киевское 10.000 р., черниговское 15,000 руб., киевск. об-во охр. нар. здр. 5.000 р., и равных лиц 1848 р. Всего 64.848 р. Часть уже отослана в распоряжение переселенческих агентов разных районов.

Полтавским губернатором отдано распоряжение о свободном доступе во все учреждения города [26].

26. Утро. – 1912. – № 1612, 1 апреля.

Голод.

В „Полтавской Речи” напечатана статья В.Г.Короленко о голоде. Статья заканчивается словами: „помощь далеким будить сердца и внимание и заставляет вдуматься в будущее Украины” [26].

26. Утро. – 1912. – № 1612, 1 апреля.

ПОЛТАВА.

День „колоса ржи” прошел с большим материальным успехом. Среди пожертвований: золотое обручальное кольцо и золотая гимназическая медаль. Специально выпущенный в этот день номер газеты „Колос Ржи” разошелся в количестве 12000 экземпляров [27].

27. Утро. – 1912. – № 1613, 3 апреля.

Собрания.

К дню «колоса ржи».

12 апреля в помещении губернского правления, под председательством г. харьковского вице-губернатора И.И.Стерлигова состоялось заседание членов избранного губернским комитетом по сбору пожертвований для голодающих организационного бюро по устройству в г. Харькове дня «колоса ржи». Было заслушано заявление Д.Д.Оболенской об отказе от звания председательницы организационного бюро. Вместо г-жи Оболенской председательницей бюро единогласно избрана М.Ф.Стерлигова. Были произведены выборы 5 четырех товарищей председательницы. Избранными оказались: А.Ф.Орда, Н.Г.Вашенкова, Л.М.Вургафт и М.О.Короткая. Постановлено просить комитет по сбору пожертвований перенести день «колоса ржи» с 29 апреля (как решено комитетом в заседании 9 апреля) на 15 мая [27].

27. Утро. – 1912. – № 1613, 14 апреля.

В кассе служащих депо «Харьков».

Годичное собрание членов ссудо-сберегательной кассы служащих депо «Харьков», утвердив отчет за 1911 г., постановило оставшийся остаток прибыли за отчетный год пожертвовать в пользу голодающих. Утверждены правила об образовании фонда для выдачи безвозвратных пособий членам кассы их семьям. Председателем правления на 1912 г. избрал А.Е.Скороходов, казначеем – С.Ф.Косарев, счетоводом – А.Ц.Сульженко, членами правления – г.г. Кобаненко, Еременко и Молчанов; кандидатами в члены правления: г.г. Решетняк, Заварзиенко и Дроботов, членами ревизионной комиссии: г.г. Бондаренко, Рубан и Булгаков и кандидатами к ним: г.г. Худяков, Карлов и Гелева [27].

27. Утро. – 1912. – № 1613, 14 апреля.

Русский голод в Италии.

Состоялся реферат геноуэского гласного думы адвоката Утини на тему о голоде в России. Итальянцы собрались в числе 200 человек. Референт познакомил аудиторию с правительственной организацией продовольственного дела, указал, насколько затруднена в России возможность частной помощи, и пригласил присутствующих доказать, что «голодные люди далекой страны монотонных степей могут надеяться на лепту братьев из солнечной Италии». Дальнейшая часть реферата ознаменовалась инцидентом.

Референт коснулся истории голодных годов и рассказал, как полиция в 1907 году в одной деревне Орловской губернии, в столовой, открытой на частные средства, вылила щи на землю, а хлеб бросила животным.

В этот момент поднялся субъект в штатском и крикнул: «Довольно, не позволю», – и в тот же миг референт был грубо столкнут полицией с кафедры.

Публика с криком негодования кинулась освобождать г. Утини, который пожелал узнать, кто позволяет поступать так незаконно и без предупреждения и закрыла заседания стаскивать его с кафедры.

– Я комиссар, – ответил субъект в штатском.

Референт возразил, что так поступают не люди закона, а подлецы.

Началась демонстрация, но комиссар, поняв, что этим создается нежелательная коллизия для настоящих переговоров между державами, покинул зал. Собрание закончилось туманными картинками из жизни русской деревни. На улице было необычно видеть наряд муниципальной полиции в их пестрых фраках и наполеоновских треуголках. Маленький городок вновь принял обычный безмятежный и приветливый вид [27].

27. Утро. – 1912. – № 1613, 14 апреля.

День „Колоса ржи“.

В день „Колоса ржи" в Харькове собрано свыше 7600 руб.

В кружках преобладают мелкие деньги.

По словам сборщиков, отзывчивее всего к сборам отнеслась еврейская и русская беднота [28].

28. Утро. – 1912. – № 1614, 4 апреля.

Голод.

Из Казани сообщают, что за неделю замечается сильное развитие заболевания в голодающих местностях. Зарегистрировано в восьми уездах 62 случая тифа и 621 – куриной слепоты [28].

28. Утро. – 1912. – № 1614, 4 апреля.

«Колос ржи» в Мелитополе дал 5.255 руб. [28]

28. Утро. – 1912. – № 1614, 4 апреля.

Полтавская жизнь.

ПОЛТАВА.

День «колоса ржи».

С раннего утра 2 апреля начался сбор пожертвований в разных частях города, в особенности на базарах. К 10 часам утра сборщицы, участвуют в организации, и

множество публики собралось возле здания губернской земской управы, откуда назначено было шествие по Александровской ул. к памятнику «Славы».

Тут же находилась арба, нагруженная колосьями, запряженная парой волов – от общества «Баян».

В 11 часов, под звуки музыки, открылось шествие. Впереди шли дети, везшие повозку колосьев. По тротуарам также много публики. У памятника «Славы» располагаются и дают возможность фотографам делать снимки.

Часов в 12 дня шествие кончено; под звуки марша многотысячная людская масса разливается лентами во все стороны громадного корпусного сада, а оттуда по городу.

У здания библиотеки – киоск, где дети, под руководством взрослых, продают колосья.

Сбор продолжался до полуночи. Во вторник, 3 апреля, в 10 часов утра, начат был подсчет кружек [29].

29. Утро. – 1912. – № 1615, 5 апреля.

Елисаветград.

День «колоса ржи» прошел с редким успехом.

Горячо откликнулись на призыв помочь голодающим рабочие местного крупного завода Эльворти, – более тысячи человек, – отчислившие «на колос» по 30 к. из дневного заработка каждого. Успешно производился сбор во всех пассажирских поездах, на вокзале, а также на станциях «Треповка» и «Знаменка». До позднего вечера главные улицы имели праздничный вид. «Колос» раскупался нарасхват. Всего в городе обращалось около 360 кружек.

Полагают, что сбор выразится в сумме от 6.000 до 8.000 рублей [30].

30. Утро. – 1912. – № 1616, 6 апреля.

Сумы.

День «Колоса ржи» губернатором не разрешен [31].

31. Утро. – 1912. – № 1617, 7 апреля.

Владикавказ.

День «Колоса ржи» дал 4.298 руб. [32].

32. Утро. – 1912. – № 1618, 8 апреля.

Заседание комитета по сбору пожертвований в пользу голодающих.

Третьего дня, под председательством харьковского вице-губернатора И.И.Стерлигова состоялось заседание губернского комитета по сбору пожертвований в пользу населения, пострадавшего от недорода.

Центральным вопросом заседания явился вопрос об устройстве в Харькове губернским комитетом дня «колоса ржи».

При обсуждении этого вопроса архиепископ Арсений указал комитету, что устройства дня «колоса ржи» излишне. По мнению архиепископа Арсения помощь, оказываемая со стороны комитета, вполне достаточна. Устройство-же дня «колоса ржи» является излишним обременением населения сборами.

Против устройства дня «колоса ржи» высказываются Д.Д.Оболенская и Н.Г.Ващенко.

В результате прений комитет огромным большинством постановил устроить день «колоса ржи».

При обсуждении срока дня «колоса ржи» Л.М.Вургафт указывает комитету, что лучшим днем для этого будет 20 мая.

Председатель комитета находит, что если комитет решил устроить «колос ржи», то нужно это – сделать не позже 29 апреля. Л.М.Вургафт говорит, что этот день самый неподходящий, ибо 5 мая устраивается туберкулезный день и, следовательно, устраивать «колос ржи» 29 апреля не следует, так как может получиться не удовлетворительный результат и для «колоса ржи» и для туберкулезного Дня.

Комитет решает устроить день «колоса ржи» 29 апреля.

После этого комитет приступил к выборам организационного бюро. Председательницей избирается Д.Д.Оболенская. Членами бюро – М.Ф.Стерлигова, Н.Г.Ващенко, Е.А.Черпай, Е.М.Акишева, С.А.Раевский, Н. Ф. фон-Дитмарь, А.Ф.Орда, Е.А.Каразина, М.Ф.Короткая, Л.М.Вургафт и Е.Л.Браунштейн.

Постановлено на первоначальные расходы организационному бюро отпустить 500 р.

Далее комитет заслушал сообщения из местностей, пострадавших от недорода (Саратовская и Симбирская губ.) о получении отправленной комитетом ржи.

Установлено, что рожь, закупленная при посредстве губернской земской кассы мелкого кредита, прекрасного качества и не высока по цене. Ржи отправлено в неурожайные местности 39 вагонов.

Постановлено отправить тобольскому губернатору один вагон ржи и один вагон капусты, с тем, чтобы тобольский губернатор уделил часть тобольскому комитету Красного Креста.

В.В.Филонов доложил комитету состояние кассы комитета: поступило пожертвований в сумме 53.450 р. 98 коп., израсходовано 33.885 р. 91 к., чистого остатка 19.565 р. 7 к.

Решено просить Старобельского уездного предводителя дворянства собрать подробные сведения о наводнении и причиненных им убытках населению.

Выражена от имени комитета благодарность председателю губернской земской кассы мелкого кредита Б.И.Каразину за успешную закупку и отправку хлеба в неурожайные местности.

Комитетом получены благодарности от Саратовского и Симбирского губернаторов за присланный отличного качества хлеб [33].

33. Утро. – 1912. – № 1620, 11 апреля.

МЕЛИТОПОЛЬ, Таврической губернии.

«Колос ржи».

Устроенный обществом покровительства животным день «колоса ржи» дал самые неожиданные результаты. Сборщиками и сборщицами собрано 5281 руб. 15 коп. И это при невозможной погоде: дождь, грязь, слякоть и т. д. Энергия сборщиков поистине удивительна. На станции «Мелитополь» был организован отряд сборщиков, который разъезжал: к югу до ст. «Н.-Алексеевка» и к северу до ст. «Александровск». Этот отряд собрал 535 руб. 69 ½ коп. В кружках сборщиков встречались пожертвования: медали и т. д. 250 руб. из собранной суммы общество оставило себе на покрытие расходов [34].

34. Утро. – 1912. – № 1621, 12 апреля.

Голод.

Из Смоленска сообщают, что день «Колоса ржи» дал 8000 руб. [35].

35. Утро. – 1912. – № 1623, 14 апреля.

«**Смоленский Вестник**» за статью о «Колосе ржи» оштрафован на 250 рублей [35].

35. Утро. – 1912. – № 1623, 14 апреля.

Екатеринослав.

Запрещен день «Колоса ржи» [36].

36. Утро. – 1912. – № 1624, 18 апреля.

«Колос ржи» в Харькове.

Правление медицинского общества еще на Фоминой неделе возбудило ходатайство о разрешении обществу устроить день «колоса ржи». С этой целью общество избрало особый комитет из представителей наиболее крупных общественных организаций. Предполагалось также пригласить в этот комитет некоторых частных лиц, участие которых могло бы способствовать успеху сбора пожертвований. Когда же выяснялось, что медицинскому обществу не будет дано разрешение на устройство дня «колоса ржи» самостоятельно, то обществом были намечены те условия, при которых было возможно для общества устройство дня

«колоса ржи» совместно с губернским по сбору пожертвований комитетом. Условия эти не были приняты г. харьковским губернатором на том основании, что губернский комитет в заседании своем 9 апреля постановил устроить день «колоса ржи» и выбрал для этой цели организационное бюро [37].

37. Утро. – 1912. – № 1628, 21 апреля.

Благотворительность Москвы.

Закончился подсчет кружек «белой ромашки».

В 3.567 кружках оказалось деньгами:

– 145.301 руб. 38 коп.

К этой сумме нужно прибавить поступившие в организационный комитет пожертвования – 6.000 рублей.

Кроме того, несколько тысяч рублей должны составить 4 мешка иностранной монеты, вынутой из кружек, среди которой много золота и бумажек.

Общий сбор определяется:

– 155.000 рублей.

Принимая во внимание число населения Москвы 1.615.923 человека, в среднем каждый житель дал свыше 9-ти копеек.

В течение последних месяцев Москва на дела благотворения внесла около 500,000 руб.: в день «колоса ржи» – 210.000 руб., «белой ромашки» свыше – 155.000 руб. и на вербном базаре свыше 100.000 руб. [38].

38. Утро. – 1912. – № 1633, 27 апреля.

ЮЗОВКА, Екатеринославская губерния.

День «Колоса ржи», устроенный у нас 23-го апреля, прошел очень удачно. Погода как нельзя лучше способствовала его успеху. Продажа была организована группой лиц местной интеллигенции. Весь день был разбит на четыре смены. Участвовало в продаже более 200 человек. С 7 ч. утра участками первой смены разсеялись по всему городу. Особенно бойко шла продажа цветка на базаре: день был воскресный, а в

такие дни со всех рудников съезжается масса народа. С 10 ч. открылось гулянье в городском саду; там были устроены детские игры, езда на пони, лотерея. Плата за все шла тоже в кружку. К 4 ч. почти не осталось цветов. В сквере работала «карусель», всего собрано по кружкам более 3 тыс. руб. Лотерея выручила 600 руб. Кроме того, по подписке собрано около 1 тыс. руб. В тот же день в помещении школы Новороссийского общества был устроен вечер, сбор с которого пошел тоже в пользу «Колоса ржи». Весь сбор превышает 5.000 руб. [39].

39. Утро. – 1912. – № 1634, 28 апреля.

В центральном комитете по устройству в Харькове 15 мая с. г. «дня колоса ржи» идут приготовления. Комитетом выработана инструкция для районных дам и продавщиц; деятельность последних распределена на две смены: от 9 час. утра до 2 час. дня и от 2 час. дня до 7 – 8 час. вечера, по две на каждый пункт. В день продажи «колоса ржи» центральный комитет будет помещаться в городском доме. Билеты на право продажи должны быть прикреплены к корзине или ленте. Продавщицам рекомендуется, принимая все меры к возможно большей успешности продажи, отнюдь не навязывать колосьев лицам не сочувствующим и продавать только в своих районах, в пределах назначенного пункта, дабы не мешать друг другу. Комитетом уже приняты меры к заготовке в достаточном количестве колосьев и жетонов [40].

40. Утро. – 1912. – № 1644, 11 мая.

Объявление.

Председательница организационного бюро по устройству в Харькове дня «Колоса ржи» приглашает всех лиц, принявших на себя труд по продаже 15 мая колоса ржи в пользу голодающих, пожаловать в здание городской управы в понедельник, 14 мая, для получения кружек и колосьев ржи.

Выдача кружек и колосьев ржи будет производиться с 10 часов утра до 7 часов вечера.

Председательница организационного бюро М.Стерлигова [41].

41. Утро. – 1912. – № 1645, 12 мая.

Харьков.

Сегодня губернским комитетом по оказанию помощи пострадавшим от недорода будет производиться на улицах и в учреждениях продажа «колоса ржи» [42].

42. Утро. – 1912. – № 1647, 15 мая.

День колоса ржи.

Еще нужна помощь!

Золото, золото падает с неба!

Невольно вспоминается этот детский стишок в последние дни благодатных, обильных майских дождей.

Везде ли явились они, радостные вестники новой надежды, идущей на смену тяжелой године? Везде-ли с благодарной улыбкой обращены к желанным тучам бледные, истомленные долгим голодом лица «кормильцев земли русской»?

Хочется верить, что благодетельные ливни и ликующие грозовые радуги будут пророками утешения и отдыха для всей истомленной родины нашей.

Но так далеко еще до осуществления радостных надежд! Сколько долгих недель пройдет для страдальцев-пахарей, пока дождутся они нового хлеба! Это будут дни и месяцы тяжкого, непосильного для слабых труда. Более, чем когда либо необходима помощь, чтобы поддержать силы тружеников, чтобы дать им в последней борьбе с природой уверенность, что будут накормлены оставленные в домах малые дети, замученные долгой нуждой.

Дети – надежда страны.

Сегодняшний день в нашем городе – день, которому, можете быть, суждено утереть много слез, поддержать много упавших сил, спасти и утешить многих нуждающихся.

Пусть обычною чредою нисходит на землю благостыня сжалившегося неба – дорога и нужна человеку и братская, человеческая помощь в годину горя...

Покупайте колос ржи! Г. [43].

43. Утро. – 1912. – № 1648, 16 мая.

День «колоса ржи», начавшийся вчера в Харькове, к полудню был отменен в виду проливного дождя, который начался еще ночью и продолжался в течение целого дня. Сегодня день «колоса ржи» состоится при всякой погоде [43].

43. Утро. – 1912. – № 1648, 16 мая.

Вчера продолжался подсчет сумм, собранных в день «колоса ржи». По приблизительному подсчету сумма сбора превышает 10 тыс. руб. Точно результаты будут известны сегодня [44].

44. Утро. – 1912. – № 1650, 18 мая.

Харьков.

Результат дня «колоса ржи».

Вчера закончился подсчет кружек дня «колоса ржи». Всего кружек было выдано 394; в них оказалось медью, мелким серебром и золотом 12.418 руб. 64 коп. Окончательная сумма сбора была установлена в 12 час. ночи. Мешки с деньгами были опечатаны в присутствии члена комитета Б.П.Каразина [45].

45. Утро. – 1912. – № 1651, 19 мая.

Харьков.

В комитете по сбору пожертвований на голодающих.

Сегодня в помещении губернского правления состоится, под председательством М.Ф.Стерлиговой. заседание губернского комитета по сбору пожертвований на нужды голодающих для рассмотрения отчета об устройстве 15 мая дня «колоса ржи», об отправке хлеба в местности, пострадавшие от неурожая, и других вопросов [46].

46. Утро. – 1912. – № 1661, 31 мая.

Отчет губернского комитета по сбору пожертвований в пользу населения, пострадавшего от неурожая.

В кассу комитета с 1 мая по 1 июня 1912 г. поступило: 1) от Б.П.Куликова чистый сбор с лекции, читанной им 21 апреля – 61 р., 2) служащ. в харьк. казен. палате – 43 р. 55 к., Б) кружечн. сбора в казначействах Харьк. губ. за март мес. – 46 р. 95 к., 4) Е.А.Чернай по кн. № 3 – 67 р. 17 к., 6) управл. харьк. контр. палаты по кн. № 259 – 16 р. 30 к., 6) Б.И.Каразина по кн. № 420 – 144 р. 27 к., 7) зем. нач. 5 уч. Ахтырск. у. по кн. № 293 – 150 р. 93 к., в) благочин. 2 окр. Валк. у. по 16 подп. лист, с № 664 по № 678 – 114 р. 93 к.. 9) валковск. уездн. земск. упр. пожертв. служащ. управы в апреле мес. – 26 р. 4 к., 10) земск. нач. 2 уч. Купянск. у. по 3 подп. лист, с № 350 по № 352 – 7 р. 8 к., 11) Пучкова из г. Купянска – 5 р., 12) земск. нач. 5 уч. Змиевск. у. по кн. № 313 и 4 подп. лист. с № 307 по 310 – 26 р. 21 к., 13) пензенск. губ. земск. управы оставш. не израсх. при покупке лука для Оренбургск. губ. – 117 руб., 14) благоч. 2 окр. Волч. у. по 17 подп. лист, с № 701 по № 717 – 99 р. 70 к.. 16) Курульск. вол. пр. Изюмск. у. – 3 р. 50 к., 16) Рябушк. вол. правл. Лебед. у. по подп. листу № 374 – 75 к., 17) Ворожб. вол. пр. Лебед. у. по подп. лист. № 372 – 2 р., 18) земск. нач. 4 уч. Змиевск. у. пожертв. кр. Нижне-Орельской волости – 186 р. 71 к., 19) надз. 6 окр. харьк. акцпзн. управл. Ходакова по кн. № 258 – 48 р., 20) сумск. предв. двор, пожертв. речанск. общ. – 107 р. 50 к., 21) земск. нач. 5 уч. Богод. у. по кн. № 298 п подп. лист, с № 258 по № 260 – 246 р. 43 к., 22) благоч. 1 окр. Староб. у. по подп. лист. за №№ 1114, 1115, 1119, 1123, 1130 и 1133 – 30 р. 20 к., 23) земск. нач. 2 уч. Змиевск. у. для переселенцев Тургайской обл. – 111 р. 60 к., 24) от него же по кн. № 310 – 18 р., 25) благоч. 3 окр. Сумск. у. по подп. лист. с № 1094 по № 1109 – 79 р. 6 к., 26) благоч. 1 окр. Богод. у. по подп. лист, за №№ 591, 594, 599, 605, 608, 609, 615, 619, и 611 – 69 р. 90 к., 27) благоч. 1 окр. Изюмск. у. с № 815 по № 847 – 383 руб. 44 к., 28) земск. нач. 3 уч. Валк. у. с № 271 по 274 – 33 р. 28 к., 29) Трехизб. вол. пр. Староб. у. пожертв. бахм. тов. сельск. общ. 39 р. 60 к., 30) южнорусского т-ва пеньковой и канатной промысл. – 500 р., 31) начальн. харьк. почт.-окр. по кн. за № 428 и 433 – 127 р. 59 к., 32) директ. харьк. 1 реальн. учил. пожертв. служащ. училища

– 12 р., 33) И.Д.Гиссина по кн. № 20 (тек. сч.) – 16 р. 25 к., 34) М.Ф.Стерлиговой сбор от продажи колоса ржи (тек. сч.) – 12.148 р. 2 к., 35) 1% отчисление от жалованья за май мес. служ. в харьк. отд. с.-петерб. междунар. Банка – 70 р. 91 к., 36) Староб. испр. пожертв. спевак. сельск. общ. штерм. вол.— 20 р. 85 к., 37) от него же пожертв. врачами на санитарн. совет – 21 р. 65 к., 38) благоч. 2 окр. Куп. у. по подп. лист. с № 936 по № 959 – 197 р. 68 к., 39) земск. нач. 1 уч. Волч. у. по кн. № 304 и подп. лист. № 280 – 282 – 41 р. 1 к., 40) О.Н.Катеринич по кн. № 280 пожертв. харьк. общ. взаимн. кред. торгово промышл. – 1000 р., 41) О.Н.Катеринич пожертв. чип. землеустр. комиссий – 17 р. 20 к., 42) благоч. 3 окр. Волч. у. по подп. лист, съ 718 по № 734 – 137 р. 6 к., 43) Ряснянск. вол. пр. Ахт. у. по подп. листу ?с 236 – 2 р. 49 к., 44) славянск. гор. Головы – 58 р., 45) благоч. 1 окр. Купянск. у. по подп. лист с № 913 по № 934 – 123 р. 82 к. 46) волчанск. у. к-та – 203 р. 4 к., 47) М.Ф.Стерлиговой сбор от продажи колоса ржи (тек. сч.) – 111 р. 37 к., 48) изюмск. предв. двор. по кн. № 149 – 59 р. 75 к., 49) староб. предв. двор, – 146р. 65 к., 50) служащ. Южн. ж. д. – 760 р. 75 к., 51) Н.Х.Орда по кн. № 7, пожертв. сеннян. кред. т-вом – 50 р., 52) купянск. предвод. двор. по кн. за №№ 162, 163, 168 и 171 и подп. лист, за №№ 121 – 124, 133 – 136, 139 и 140 – 177 р. 57 к., 53) кружечн. сбора в казнач. Харьк. губ. за апрель мес. – 28 р. 6 к., 54) уфимск. губ. присутств. оставшиеся не израсходов. при покупке капусты для Оренбургск. и Тобольск, губ. (тек. сч.) – 168 р. 15 к., 55) получено от продажи орд. св. Станислава 3 ст. пожертв. при празднике „колоса ржи“ – 5 р. 50 к., 56) благоч. 1 окр. Сумск. у по подп. л. с № 1048 по № 1059, 1061, 1064 – 1070 – 149 р. 86 к. 57) благ. 3 окр. Змиевск. у. по подп. л. с № 791 по № 815 – 167 р. 44 к. 58) Д.Д.Оболенской по кн. № 5 – 7 р. 30 к. 59) В.Э.Гагенторна по кн. № 22 – 11 р. 80 к. 60) О.Н.Катеринич по кн. № 280 – 100 р. Итого 18.911 р. 87 к.

А всего со дня открытия комитета (20-го ноября 1911 г.) по 1-е июня 1912 года поступило 84.937 р. 45 к. [47].

47. Утро. – 1912. – № 1673, 14 июня.

„Помощь” голодающим.

Полтора месяца назад, в городе Архангельске был устроен день «колоса ржи», давший более 5.000 р.

Деньги были подсчитаны и сданы в банк.

Здесь же, по забывчивости председателя комитета, деньги пролежали более месяца [48].

48. Утро. – 1912. – № 1690, 4 июля.

29 июня состоялся у нас в Харькове день «колоса ржи», устроенный музыкально-вокальным кружком.

Председателем комитета был избран предводитель дворянства граф Капнист. В члены комитета по сбору пожертвований были приглашены, между прочим, три еврея, к немалому изумлению жителей, хорошо знакомых с местными настроениями и особенно с настроениями музыкально-вокального кружка.

Накануне «дня» был отслужен торжественный молебен.

Сбор прошел прекрасно. В обращены было около 50 кружек. По предварительному подсчету, на каждую из них приходится в среднем 25 руб.

Театры отчислили часть сбора в пользу «дня» [48].

48. Утро. – 1912. – № 1690, 4 июля.

День «колоса ржи» в Гадяче.

По окончательному подсчету, «день «колоса ржи» в Гадяче дал 1024 руб. с копейками. Цифра для нашего города значительная [49].

49. Утро. – 1912. – № 1695, 10 июля.

Таким образом, мы видим, насколько интересными, напряженными и чрезвычайно результативными были акции «дня «колоса ржи»» на просторах, городах Российской империи, в Украине.

ВИСНОВКИ

Коли держава не справляється з проблемою, фактично, у великій мірі, самоусовувалась від вирішення проблеми із боротьбою з голодом, то до боротьби підключалося суспільство. Вражають величезні суми, зібрані волонтерами, збирачами під час «днів «житнього колосу». Вражає величезна зорганізованість учасників цих добродійних акцій.

Організатори, благодійники, збірники коштів разом робили святу справу – рятували людей від голоду, допомагали голодуючим.

Також вражають губернатори, що забороняють проведення ні «житнього колосу» в підвладних їм містах. Вражають дії влади по забороні збору коштів на території державних, міських та земських установ.

Вражають до сліз семінаристи Києва та Санкт-Петербургу, які відмовлялися від сніданків заради голодуючих. Вражають багатоманітні фельетони на тему голоду та жируючих багатіїв, що відмовлялися допомагати голодуючим.

В цій історії вражає, буквально, все.

Величезний механізм суспільства по допомозі голодуючим був знищений наступними подіями Першої світової війни, революціями, бежаласними, комуністичними експериментами. Все це привело до Голодоморів в Україні в 1921 – 1923 , 1932 – 1933, 1946 – 1947 років, коли голодною смертю загинуло десятки мільйонів чоловік нашого рідного українського народу.

«Велике бачиться із далеку». Так і десятки тисяч збирачів коштів для допомоги голодуючим увійшли на повний зріт в історії України, Росії. Вони залишили нам приклад морального величного подвигу служіння людям. Про них, їхню діяльність потрібно постійно пам'ятати та наслідувати їхній приклад для вирішення нагальних проблем нашого суспільства в наш час.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

РОЗДІЛ 1. «ЖИТНІЙ КОЛОС».

- 1.Електронний код доступа:
<https://www.rostmuseum.ru/upload/iblock/5e0/5e0b96104f00f1c76ef69876c331b86e.pdf>
2. Електронний код доступа: <https://allemand1990.livejournal.com/48347.html>
3. Коваль Г.П., Коваль Н.І., Коваль Р.Г., Коваль О.Г. День «Білої квітки» / Геннадій Павлович Коваль, Ніна Іванівна Коваль, Руслан Геннадійович Коваль, Олексій Геннадійович Коваль. – Миколаїв, 2020. – 101 с.

РОЗДІЛ 2. ГОЛОД.

- 1.Малый энциклопедический словарь. Т.2: Гебдон — Лангеланд. — СПб.: Брокгауз-Ефрон, 1900. — 1376 стб.: ил., карт. — С. 182.
2. Энциклопедический словарь. Издатели: Ф.А.Брокгауз (Лейпциг), И.А.Ефрон (С.-Петербург). С.-Петербург. Т. 9 (17): Гоа — Гравер. — 1893. — 6, 474 с, 13 л. ил. — С. 103 – 104.
3. Рада. – 1906. – № 79, 15 грудня (декабря).
4. Там само. – № 91, 30 грудня (декабря).
5. Рада. – 1907. – № 13, 17 января (30 січня).
6. Рада. – 1910. – № 121, 29 мая (11 червня).
7. Рада. – 1911. – № 158, 14 іюля (27 липня).
8. Там само. – № 246, 1 ноября (14 ноября).
9. Там само. – № 248, 3 ноября (16 ноября).
10. Рада. – 1913. – № 39, 16 февраля (29 лютого).

РОЗДІЛ 3. ГАЗЕТА «РАДА» ПРО ДЕНЬ «ЖИТНЬОГО КОЛОСУ».

- 1.Рада. – 1907. – № 87, 13 квітня (апріля).
2. Рада. – 1912. – № 21, 26 января (8 лютого).
3. Там само. – № 30, 7 февраля (20 лютого).
4. Там само. – № 31, 8 февраля (21 лютого).

5. Там само. – № 34, 11 февраля (24 лютого).
6. Там само. – № 35, 12 февраля (25 лютого).
7. Там само. – № 38, 16 февраля (29 лютого).
8. Там само. – № 39, 17 февраля (2 березня).
9. Там само. – № 43, 22 февраля (6 березня).
10. Там само. – № 45, 24 февраля (8 березня).
11. Там само. – № 76, 3 апріля (16 квітня).
11. Там само. – № 45, 24 февраля (8 березня).
12. Там само. – № 46, 25 февраля (9 березня).
13. Там само. – № 47, 26 февраля (10 березня).
14. Рада. – 1913. – № 143, 23 іюня (6 липня).
15. Рада. – 1912. – № 48, 28 февраля (12 березня).
16. Там само. – № 49, 29 февраля (13 березня).
17. Там само. – № 52, 3 марта (19 березня).
18. Там само. – № 53, 4 марта (17 березня).
19. Там само. – № 55, 7 марта (20 березня).
20. Там само. – № 56, 8 марта (21 березня).
21. Там само. – № 57, 9 марта (22 березня).
22. Там само. – № 59, 11 марта (24 березня).
23. Там само. – № 61, 14 марта (27 березня).
24. Там само. – № 64, 17 марта (30 березня).
25. Там само. – № 65, 18 марта (31 березня).
27. Там само. – № 67, 21 марта (3 березня).
28. Там само. – № 70, 24 марта (6 квітня).
29. Там само. – № 74, 31 марта (13 квітня)
30. Там само. – № 77, 4 апріля (17 квітня).
31. Там само. – № 78, 5 апріля (18 квітня).

32. Там само. – № 82, 10 апріля (23 квітня).
33. Там само. – № 85, 14 апріля (27 квітня).
34. Там само. – № 90, 20 апріля (3 травня).
35. Там само. – № 91, 21 апріля (4 травня).
36. Там само. – № 98, 29 апріля (12 травня).
37. Там само. – № 100, 2 мая (15 травня).
38. Там само. – № 101, 3 мая (16 травня).
39. Там само. – № 110, 16 мая (29 травня).
40. Там само. – № 120, 27 мая (9 червня).
41. Рада. – 1913. – № 10, 12 января (25 січня).
42. Там само. – №196, 28 августа (10 вересня).
43. Там само. – № 244, 25 октября (8 листопада).

РОЗДІЛ 4. ХАРКІВСЬКЕ «УТРО» ПРО ДЕНЬ «ЖИТНЬОГО КОЛОСУ».

1. Утро. – 1912. – № 1552, 20 января.
2. Там само. – № 1555, 24 января.
3. Там само. – № 1559, 28 января.
4. Там само. – № 1578, 21 февраля.
5. Там само. – № 1579, 22 февраля.
6. Там само. – № 1580, 23 февраля.
7. Там само. – № 1581, 24 февраля.
8. Там само. – № 1582, 25 февраля.
9. Там само. – № 1583, 26 февраля.
10. Там само. – № 1584, 28 февраля.
11. Там само. – № 1585, 29 февраля.
12. Там само. – № 1588, 3 марта.
13. Там само. – № 1591, 7 марта.
14. Там само. – № 1592, 8 марта.

15. Там само. – № 1594, 10 марта.
16. Там само. – № 1595, 11 марта.
17. Там само. – № 1597, 14 марта.
18. Там само. – № 1598, 15 марта.
19. Там само. – № 1600, 17 марта.
20. Там само. – № 1601, 18 марта.
21. Там само. – № 1602, 20 марта.
22. Там само. – № 1603, 21 березня.
23. Там само. – № 1604, 22 марта.
24. Там само. – № 1606, 24 марта.
25. Там само. – № 1611, 31 марта.
26. Там само. – № 1612, 1 апреля.
27. Там само. – № 1613, 3 апреля.
28. Там само. – № 1614, 4 апреля.
29. Там само. – № 1615, 5 апреля.
30. Там само. – № 1616, 6 апреля.
31. Там само. – № 1617, 7 апреля.
32. Там само. – № 1618, 8 апреля.
33. Там само. – № 1620, 11 апреля.
34. Там само. – № 1621, 12 апреля.
35. Там само. – № 1623, 14 апреля.
36. Там само. – № 1624, 18 апреля.
37. Там само. – № 1628, 21 апреля.
38. Там само. – № 1633, 27 апреля.
39. Там само. – № 1634, 28 апреля.
40. Там само. – № 1644, 11 мая.
41. Там само. – № 1645, 12 мая.

42. Там само. – № 1647, 15 мая.
43. Там само. – № 1648, 16 мая.
44. Там само. – № 1650, 18 мая.
45. Там само. – № 1651, 19 мая.
46. Там само. – № 1661, 31 мая.
47. Там само. – № 1673, 14 июня.
48. Там само. – № 1690, 4 июля.
49. Там само. – № 1695, 10 июля.